

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Praha 2008

Michaela Novotná, DiS.

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

**Role nízkoprahovosti při potlačování sociálního vyloučení romské
populace**

**The role of easy-access establishments in limiting the social
exclusion of Romany population**

Katedra Učitelství

Sociální pedagogika

Prezenční

**Vedoucí práce:
Mgr. Marie Šafaříková**

Praha 2008

**Autor:
Michaela Novotná, DiS.**

Poděkování

Děkuji vedoucí práce Mgr. Marii Šafaříkové za trpělivost, ochotu a podporu. Dále děkuji spolupracovníkům z nízkoprahového klubu Husita za spolupráci a za poskytnutí informací o vzniku nízkoprahového klubu Husita.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Role nízkoprahovosti při potlačování sociálního vyloučení romské populace napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 24. 6. 2008

podpis

Anotace v jazyce českém

Problematika romské populace je v České republice i v dalších evropských zemích dosti aktuální.

Teoretická část práce obsahuje tři základní relevantní pojmy: nízkoprahovost, sociální vyloučení Romů a nízkoprahová (otevřená) zařízení pro děti a mládež. Nejprve stručně nastíním vzájemný vztah mezi těmito pojmy a v rámci jednotlivých podkapitol tyto pojmy podrobněji rozeberu.

V praktické části práce zanalyzuji činnost konkrétního nízkoprahového klubu v Praze, jeho činnosti a vyhodnotím změny, k nimž došlo od doby jeho vzniku. Tato část také bude obsahovat dotazníkové šetření mezi klienty klubu. Uživatelé tohoto nízkoprahového klubu jsou z 97% romské děti a mládež.

Anotace v jazyce anglickém

The complex of problems of Roman population both in Czech Republic and other European countries has been recently rather frequented topic.

There are three pivotal relevant concepts to be considered in the theoretical part of the present thesis: Easy accessibility, Social exclusion of Roman population and Easy accesible (open) establishments for children and youth. We will first describe briefly the mutual relations between the concepts and then analyze those in a detail in the subsequent chapters of the text.

The practical part will scrutinize the activities of an easy accesible Club in Prague and changes having been made in its operations since its establishment will be evaluted. This part will also present the results of the interview performed among the club's clients, 97 % of them being Roman children and youth.

Klíčová slova v jazyce českém

Sociální vyloučení, romská populace, tradiční romská kultura, sociální integrace, nízkoprahová (otevřená) zařízení, nízkoprahové kluby pro děti a mládež.

Klíčová slova v jazyce anglickém

Social exclusion, Roman population, Traditions of Roman culture, Social integration, Easy accessible (open) establishments, Easy accessible clubs for children and youth

Obsah

Seznam použitých zkratk

Úvod8

Teoretická část

1. Sociální vyloučení	10
1.1 Sociální vyloučení Romů.....	11
2. Původ a historie Romů a Romská kultura	14
2.1 Původ a historie Romů	14
2.2 Romská kultura	15
2.3 Romská rodina	16
2.4 Bydlení a způsob obživy Romů	18
2.5 Romské dětství, výchova a vzdělávání	20
3. Pojem nízkoprahovosti	23
3.1 Princip nízkoprahovosti dle České asociace streetwork	23
4. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	26

Praktická část

5. Historie nízkoprahového klubu Husita	31
5.1 Financování nízkoprahového klubu Husita	33
5.2 Činnosti v klubu Husita	34
6. Uživatelé služeb nízkoprahového klubu Husita	37
6.1 Práva a pravidla pro uživatele služby	38
7. Sociální pracovníci klubu Husita	41
7.1 Etický kodex pracovníků	44
7.2 Sociální pracovník klubu Husita a práce v terénu	45
8. Princip nízkoprahovosti v praxi	47
8.1 Vlastní postřehy a názory	50
9. Dotazníkové šetření mezi klienty klubu Husita	52

Závěr58

Seznam použité literatury

Seznam příloh

Summary

Přílohy

Seznam použitých zkratek

CČSH – Československá církev husitská

ČAS – Česká asociace streetwork

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

NPK Husita – Nízkoprahový klub Husita

NZDM – Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

O.P.S. – Obecně prospěšná společnost

BOZP a PO – Bezpečnost a ochrana zdraví při práci a Požární ochrana

Úvod

Romská problematika je stále diskutovaným tématem. Romové jsou v očích mnoha lidí problémovou skupinou, která se odmítá přizpůsobit. V naší společnosti víme jen málo o jejich kultuře, životních hodnotách a zvyklostech. V dnešní době máme malou možnost se setkat s původní romskou kulturou, protože velmi rychle zaniká, a to díky „počešťování“. Dnešní Romové žijí na rozhraní zbytků své původní kultury a kultury majoritní společnosti. Například, používají český jazyk, mají však typický přízvuk, popřípadě do češtiny vkládají romská slova. Romové jsou nuceni se podřizovat majoritě, ať už žijí u nás, na Slovensku nebo v jiné evropské zemi. Právě proto jejich kultura začala velmi rychle upadat do zapomnění. Romské děti ji vlastně ani nepoznaly, i když určité zvyky jsou v romských rodinách stále dodržovány. Existuje mnoho sdružení a neziskových organizací, působících na poli sociálních služeb, která pracují s romskými občany. Jedním ze zařízení jsou také nízkoprahová zařízení, která získávají klienty z řad romských dětí, hlavně díky svému umístění v lokalitě romské komunity. Do nízkoprahových zařízení dochází romské i neromské děti, aby se učily vzájemné spolupráci a poznávaly se. Nízkoprahová zařízení vycházejí z principů nízkoprahovosti. Je otázkou zda tento princip je vhodným nástrojem v boji proti sociálnímu vyloučení a zda může napomáhat ke zpětné integraci jedinců nebo skupin do společnosti. Je nízkoprahovost účinná jako prevence sociálního vyloučení Romů nebo jako nástroj ke zpětné integraci do společnosti?

V roce 2005 jsem dostala nabídku zúčastnit se dětského tábora, který pořádalo nízkoprahové zařízení. V tomto zařízení jsem následně začala pracovat a pracuji dodnes. Práce zde byla mojí motivací a inspirací pro tuto bakalářskou práci. Zmíněné nízkoprahové zařízení navštěvují v převážné většině klienti romského původu.

Ve své práci se proto zaměřím na problematiku sociálního vyloučení Romů a fungování nízkoprahových zařízení. V teoretické části nejprve nastíním problematiku sociálního vyloučení a s tím související pojmy. Poté se zaměřím na romské tradice, zvyky a mentalitu. V poslední kapitole teoretické části se pokusím vysvětlit princip nízkoprahovosti, který je relativně novým pojmem. V části praktické pak toto konfrontuji s poznatky z praxe a představím fungování konkrétního nízkoprahového zařízení. Popíši metodiku zařízení, představím klienty tohoto zařízení, personální zajištění i způsob fungování tohoto zařízení. Součástí praktické části bude také vyhodnocení dotazníkového šetření mezi klienty. Půjde spíše o konkrétní popis teorie a praxe daného místa, než o všeobecný nástin problematiky, byť by jistě mohl být pro mnohé inspirací.

Teoretická část

„Otevře-li se někde hluboká propast, například taková, která hrozí ze všech stran sevřít a identifikovatelně vydělit nejnižší třídu, je to vnímáno jako skandál jež těžko slučitelný s principy fungování společnosti

Ernest Gellner, *Nacionalismus*, str. 44.

1. SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

Sociální vyloučení, jinými slovy sociální exkluzi, definuje mnoho autorů různým způsobem. *Jako sociální vyloučení označujeme proces, v jehož rámci je jedinci nebo skupině jedinců či komunitě výrazně znesnadňován či zcela zamezován přístup ke zdrojům, pozicím a příležitostem, které umožňují zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit majoritní společnosti. Některé skupiny obyvatel jsou sociálním vyloučením ohroženy více než jiné. Jedná se například o:*

- *nedostatečně vzdělané osoby*
- *dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnané*
- *lidé s mentálním či fyzickým handicapem*
- *osoby trpící některým druhem závislosti*
- *osaměle žijící senior*
- *imigranty*
- *příslušníky různě (etnicky, nábožensky, sexuálně orientací aj.) definovaných menšin*
- *lidí, kteří se ocitli v těžké životní situaci, z níž si sami nedokáží pomoci a další.*

Riziko sociálního vyloučení se zvyšuje v případech jedinců a skupin, u kterých se kumulují výše uvedené (popř. některé další) faktory.²

*Termín sociální vyloučení se poprvé objevil ve francouzské literatuře v sedmdesátých letech. Za jeho autora je považován Lenoir, který v roce 1974 publikoval knihu *Les Exlus, un Français sur Dix* (Vyloučení, jeden Francouz z deseti). Ačkoli Lenoir význam termínu jasně nespécifikoval, zdá se, že původně byl odvozen od představy společnosti, která je tvořena lidmi vzájemně provázanými právy i povinnostmi, definovanými s ohledem na sdílený morální řád. Z Francie se termín velmi rychle rozšířil do celoevropského kontextu, a v devadesátých*

¹ Sirovátka Tomáš a kolektiv autorů: Sociální vyloučení a sociální politika Vydavatelství Masarykovy Univerzity, Brno 2006, str. 12

² Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, Gabal Analysis & Consulting, Praha, 2006

letech se boj proti sociálnímu vyloučení stal dokonce jedním z hlavních cílů sociální politiky Evropské unie (Maastrichtská smlouva, 1993).³

Sociální vyloučení je také spojeno s mnoha dalšími projevy. Lidé sociálně vyloučení jsou často prostorově vyloučení, to znamená, že žijí v izolovaných oblastech. Jsou stigmatizováni, okolí jim přisuzuje negativní vlastnosti. Jsou většinou zatíženi nízkou vzdělaností a ztíženým přístupem k legálním formám výdělečné činnosti. Mohou vést rizikový životní styl, mají špatné hygienické podmínky a vyskytuje se u nich zvýšená míra kriminality na základě bezvýchodné situace. Pokud je člověk vyloučen ze zaměstnání znamená to pro něj vyloučení i z obvyklého životního standardu a vyloučení z některých sociálních vtaů. V historii jsme se mohli setkat se určitou formou sociálního vyloučení celých společenských tříd v době socialismu, v jiném případě se sociálně vyloučené mohly cítit celé národy, například Němci po skončení druhé světové války, kdy byli odmítnuti celým světem. U nás se o sociálním vyloučení hovoří nejčastěji v souvislosti s etnickými menšinami, především romskou menšinou.

1.1 Sociální vyloučení Romů

Romové jsou menšinou, která je sociálním vyloučením a jeho hrozbou postižena nejvíce. Jsou vyloučení jednotlivci, rodiny nebo celé komunity. Už v historii Romů se dočítáme o jejich pronásledování a vylučování na okraj společnosti a odsunování do méně obydlených lokalit. U romských obyvatel, kteří jsou sociálně vyloučení, se zpravidla kumuluje více sociálních problémů. Pokud tedy namíříme snahu proti jednomu problému, je řešení neefektivní neboť je třeba uchopit problémy komplexně. Jak již jsem nastínila výše, sociální vyloučení se nejčastěji projevuje v těchto oblastech:

1. Ztížený přístup na trh práce
2. Chudoba nebo nízké příjmy.
3. Omezený přístup k bydlení.
4. Vyloučení ze služeb.

Mezi hlavní příčiny ztíženému přístupu na trh práce patří bezpochyby nízká úroveň vzdělání a kvalifikace. Většina romských obyvatel dosahuje pouze základního vzdělání, a to mnohdy jen na zvláštní škole. Romové jsou také nejvíce postiženi dlouhodobou nebo opakovanou nezaměstnaností. Častěji se jedná o muže, protože ženy brzy odcházejí na mateřskou dovolenou. Nejsou výjimkou případy, že je žena na mateřské několik let, jelikož

³ Navrátil Pavel a kolektiv Romové v české společnosti, , Portál, Praha, 2003, str. 30

porodí další dítě před koncem předchozí mateřské dovolené. Jednou z možností si legálně něco vydělat jsou pro Romy sezónní práce. Pokud jsou Romové registrovaní na Úřadu práce, tak se v průběhu sezónních prací odhlašují a po skončení těchto prací se opět přihlašují. Z toho důvodu, pak stoupá procento opakované nezaměstnanosti. Pokud se nepodaří sociálně vyloučenému člověku najít práci, uchyluje se k nabídkám práce v rámci šedé ekonomiky („na černo“). Kolikrát můžeme vidět hlavně v letních měsících a v několika stupňových vedrech pracující skupiny Romů na výkopech. Asi málokdo z majoritní skupiny by vydržel pracovat za těchto podmínek.

S nezaměstnaností samozřejmě souvisí nízké příjmy až chudoba. Romové, kteří jsou hlášeni na úřadě, jsou na tom lépe, než ti, kteří nejsou zaregistrováni. Díky zachytne sociální sítě se stává, že finanční zajištění rodiny je hrazeno jen ze sociálních dávek a přídatků. Výhodu někdy mají početné romské rodiny, u kterých nejsou čtyři a více dětí výjimkou.

Další navazující problém, který vyplývá z nezaměstnanosti a nízkých příjmů, jsou problémy s bydlením. Romové často nedosáhnou na komerční bydlení. Na druhou stranu také soukromí majitelé bytů, nechtějí projímat byt Romovi, protože mají strach z devastace bytu, neplacení nájemného a jeho využívání nad rámec smlouvy. Romové v současné době žijí většinou v obecních bytech, které jim byly přiděleny již v minulých letech. Také je mnoho Romů, kteří žijí na ubytovnách, kde je levné bydlení se základním vybavením. Souvisejícím problémem, který se vyskytuje zvláště v posledních letech, je lichva. Podnikatelé nabízejí Romům rádoby výhodné půjčky, ve skutečnosti jsou to půjčky s velmi vysokými úroky. Romové většinou ručí za půjčku svým dekretem na byt nebo majetkem. Často samozřejmě dochází k neplacení splátek, je nařízena exekuce a zabaven byt s následným vystěhováním obyvatelů. Ale i sami Romové nabízejí ostatním Romům půjčky a to tak že si půjčí od nějaké společnosti a činí nabídky ostatním Romům v komunitě. Například, Rom si půjčí 100 000 korun českých, měsíční splátka je 2000 korun na 6 let. Nabídne dalšímu Romovi půjčku zmíněné částky, ale jako měsíční splátku si řekne dvojnásobek nebo trojnásobek původní měsíční splátky.

Dalším problémem, který se objevuje i v médiích je vyloučení Romů ze služeb. Romové často nejsou vpuštěni do některých restauračních a kulturních zařízení. Majitelé některých restauračních zařízení poučují své zaměstnance o nepsaném pravidlu nepustit romského občana. Toto chování je diskriminující, ale velmi těžko se dokazuje. Stejně jako diskriminace žadatelů o zaměstnání. Nejčastější odpovědí je, že místo, o které se romský občan uchází, je již obsazené. Je dobře, že v některých případech bylo již soudně prokázáno, že potencionální zaměstnavatel jednal diskriminačně.

Pojem, který bych ještě chtěla zmínit je sociálně vyloučená lokalita. *Jako sociálně vyloučenou romskou lokalitu označujeme prostor obývaný skupinou, jejíž členové se sami považují za Romy nebo jsou za Romy označováni svým okolím, a jsou sociálně vyloučeni.*⁴ Lokalitou může být jednotlivý dům, ulice nebo část města. Ostatními obyvateli může být tato lokalita hanlivě označována jako „dům hrůzy“, „cikánská ulice“, nebo „ghetto“. Tyto lokality vznikají buď přirozeným způsobem, jako je například kumulace rodin a příbuzných do jedné ulice nebo jednoho domu. Další možností je násilné sestěhování romských obyvatel přidělením náhradního bydlení, z toho důvodu, aby se uvolnily lukrativní byty.

Jako konkrétní příklad uvedu událost, která se stala na Praze 3⁵, kde byly vystěhovány tři romské rodiny neplatičů. Výše zmíněné rodiny bydlely v jednom domě a pak se neoprávněně nastěhovaly do domu jiného. Tento se později stal sociálně vyloučenou lokalitou. V tomto domě jsou velmi špatné hygienické podmínky, dům je částečně vybydlený a sociální situace rodin zde žijících je zoufalá. Někteří nájemníci mají vysoké dluhy, protože neplatí energie. Nájemníci, kteří jsou v tomto domě nelegálně, se napojili na rozvod energie platících nájemníků, kteří později odmítali platit energie za druhé, což je celkem pochopitelné. Toto je začarovaný kruh, momentálně se situace v tomto konkrétním domě intenzivně řeší. Takových domů bychom mohli najít v České republice mnoho. Veřejnosti je známe například sídliště v Chánově.

Lidem žijícím v těchto lokalitách často pomáhají neziskové organizace⁶, které působí v sociální oblasti, v současné době navazují spolupráci a uzavírají partnerství. Cílené koncepce integrace Romů v současné době stále vznikají.⁷ V posledních letech se také rozvíjí komunitní plánování, což je metoda, která umožňuje obcím nebo krajům plánovat sociální služby, tak aby odpovídaly specifikům lokality a potřebám občanů. V některých obcích se komunitní plánování teprve rozvíjí. Do komunitního plánování jsou zapojeny, kromě státních orgánů, i neziskové organizace a další subjekty, které působí na poli sociálních služeb v dané lokalitě.

⁴ Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, Gabal Analysis & Consulting, Praha, 2006

⁵ Analýza lokality Praha 3 viz. příloha č. 1

⁶ Graf existujících neziskových organizací viz. příloha č. 2

⁷ Graf existence koncepce integrace Romů viz. příloha č. 3

*Ajsi romňi kampel, savi moro anel. Lačhi romňi kerel jekha konuratar duj.
Správná žena umí obstarat chleba. Správná žena udělá z jedné koruny dvě.*

2. PŮVOD A HISTORIE ROMŮ A ROMSKÁ KULTURA

Když se řekne Rom nebo Cikán, každý ví, o koho se jedná. V České republice je tato etnická skupina početně významně zastoupena a setkáváme se s ní denně. Mnozí lidé mají romskou menšinu pevně zafixovanou, a to jako nepořádné, nemyté a nepracující občany naší republiky. Málokdo však něco ví o jejich kultuře a jejich historii.

2.1 Původ a historie Romů

Pravlastí Romů je Indie. Již v Indii žili kočovným životem, uplatňovali své řemeslné dovednosti a bavili publikum svojí hudbou a tancem. Později postupně emigrovali i do jiných států, pravděpodobně za obživou. Jejich emigrace trvala řadu staletí. Nejvíce jich zůstalo v Evropě. V Českých zemích se první nesporná zmínka o Romech datuje k roku 1417. Skupiny Romů se pohybovaly na území střední a západní Evropy na základě ochranných glejtů a na základě tvrzení, že byli vyhnáni ze své země Turky, dostávaly v jednotlivých městech almužnu. Ale od 16. století začalo pronásledování Romů po celé Evropě a byla vydávána různá nařízení o „výhostu“ Romů. K dalšímu zhoršení postavení Romů v českých zemích došlo koncem 17. století a na počátku 18. století, kdy Leopold I. vydal patent, kde Romy prohlásil za „vogelfrey“, což znamenalo, že Romy může kdokoliv beztrestně zabít, protože stojí mimo právní ochranu.

I v dalších letech docházelo k pronásledování Romů, i když „legálnějším“ způsobem. Byli trestáni například za „cikánskou chůzi“ bez ohledu na to jestli se dopustili jiného přestupku. Drastické tresty Romů byly kontraproduktivní, protože Romy kriminalizovaly, bez jakékoliv alternativy. Za vlády Marie Terezie byla protiromská politika stále tvrdá. Až na konci své vlády vydala nařízení, že Romové se mají stát rolníky. V této politice pokračoval i Josef II., který nařídil přejmenování Romů, aby se zbavili typicky romských příjmení. Romské rodiny byly usídleny ve vsích, nesměly používat romštinu a typický romský oděv. Jejich děti byly dávány na převýchovu do neromských rodin. Postupně tak vznikaly v obcích romské osady. Další zlom nastal v roce 1927, kdy byl vydán zákon O potulných Cikánech,

⁸ Tradiční romské přísloví, <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18387>

kteří se museli podrobit soupisu, a byly jim vydány cikánské legitimace, které jim například neumožňovaly pobyt v lázních nebo ve vybraných městech. V této době se také rozvíjela řemesla a vznikla například první škola pro romské děti i první škola hudební. Romové se uplatňovali hlavně jako řemeslníci, zemědělci nebo jako podomní prodejci. Smutnou kapitolou v životě Romů byla druhá světová válka, která s sebou přinesla téměř úplné vyvraždění Romů v Čechách i na Moravě. Nacistickou genocidu přežilo asi 10% původního romského obyvatelstva žijícího na území Čech a Moravy. Po válce v roce 1948 byli Romové zrovnoprávněni zrušením diskriminačního zákona č. 117/1927 Sb., ale zároveň byl vydán nový zákon č. 74/1958 O zákazu kočování. Romové byli nuceni se usadit, byly likvidovány jejich osady a oni sami byli rozptýleni do různých měst a vesnic. Vznikaly první romské spolky a zlepšoval se přístup Romů ke vzdělání a bydlení.

2.2 Romská kultura

Mnoho lidí z naší společnosti neví nic o romské kultuře a životních hodnotách. Proto se nyní seznámíme se způsobem jejich života, jejich kulturou a životními hodnotami. V současnosti máme málo možností setkat se s původní romskou kulturou, protože velmi rychle zaniká, a to díky „počešťování“. Dnešní Romové žijí na rozhraní zbytku své původní kultury a české kultury. Používají, například, český jazyk, ale mají typický přízvuk nebo do češtiny vkládají romská slova. Romštinou, jako jazykem, hovoří snad jenom nejstarší generace. Děti a mládež požívají některá slova, ale souvislou větu dohromady nedají. O tom jsem se přesvědčila v praxi v rámci návštěv v rodinách a prací v NPK. Zajímavý a odlišný je i způsob jejich odívání. I když mnohé z typických oděvů jsou už odbourány dnešní módou, tak některé znaky přetrvávají. Zvláště u mladých romských dívek můžeme vidět výrazné kruhové náušnice, množství řetízků, u starších pak převážně zlatých. Co se týká oblečení, volí Romové většinou pestré barvy a různě je kombinují. V historii byli Romové také pestře oděni.⁹ *I v našich zemích byl donedávna nejvíce uchovaný typ oděvu u olašských Lovarů, Kalderarů a dalších. Zejména u žen těchto skupin byla typická dlouhá či delší nabíraná sukně, zvaná cocha fodrenca s tradičními tzv. poschoďovými volány, zavazovaná v pase šňůrkou, později nabraná do gumy. Byla výrazně barevná či vzorovaná a tradičně s velkou vnitřní kapsou, zvanou žeba, do níž se vešly nejen cigarety, karty a peníze, ale třeba i celá slepice. K této sukni, která přežila jako základní oděvní součástka po staletí, patřila bluzka – vizitka nebo gad s dlouhým rukávem, nabíraným do manžety, výrazných barev a vzorů. Přes sukni byla*

⁹ Ilustrační foto romského oděvu viz. příloha č. 4

*zástěra zvaná laketa, obvykle oválná, obroubená volánem a doplněná kapsou. Nezbytný byl také šátek zvaný khosno nebo kendoro, malý na uvázání kolem hlavy nebo velký s třásněmi přes ramena.*¹⁰ Romové jsou tmavší pleti a mají tmavou barvu vlasů a obočí. Dívky a ženy si pěstují dlouhé vlasy. V dřívějších dobách, pokud měla dívka nebo žena krátké vlasy byla dokonce považována za nemorální. Mladé dívky dnes využívají odbarvovací prostředky, aby získali světlou barvu vlasů, ale jelikož je jejich původní odstín velmi tmavý, často je výsledkem nevzhledná zrzavá barva. Mladé Romky mají štíhlou postavu a po prvním dítěti obvykle velmi rychle přibývají na váze.

Romové se museli podřídít majoritě, ať už žijí u nás, na Slovensku nebo v jiné evropské zemi. Právě proto jejich kultura začala velmi rychle upadat do zapomnění. Romské děti ji vlastně ani nepoznaly, i když určité zvyky jsou v Romských rodinách stále dodržovány. Velkou událostí v životě rodiny i celé komunity je svatba, křtiny i pohřeb. Tato tradice je zachována dodnes. U všech těchto událostí se sejde široké příbuzenstvo. Svatby, pohřby i křtiny v romské populaci jsou bohaté na jídlo a pití. Na svatbách je zvykem vybírat peníze pro nevěstu. Neoddělitelnou součástí těchto událostí je hudba. Romové jsou velmi hudebně nadaní a zajišťují si tak hudební produkci sami.

2.3 Romská rodina

Romové mají velký smysl pro rodinnou pospolitost a rodina je pro Romy základ. Tradiční romská rodina (otec, matka a děti, příp. další příbuzní) byla vždy veliká, značně soudržná a plná vřelosti k dětem. *Ale za poslední roky romská rodina zeslábla. Především jí nesvědčí vytržení z tradiční velkorodiny a soudržné obce, která výborně fungovala i v jejich nuzných osadách. Pohromou pro ně byla dobře míněná snaha sociálních pracovníků, kteří vidouce hladové, špinavé a otrhané dítě v nuzné osadě, usoudili, že musí být odebráno rodičům. Dnes je mnoho romských dětí v dětských domovech, protože některé mladé romské matky nechávají dítě v porodnici nebo jsou děti odebrány sociálními pracovníky. Ale ti často naráželi na odpor při odebrání romských dětí, několikrát se stalo, že otec vzal sekeru a ohrožoval sociální pracovníky a byla tak nutná asistence policie. Dětský domov zajistí kvalitní stravu, hygienu a kvalitní školní docházku, ale nemůže nahradit klasickou rodinu a navíc*

¹⁰ Kolektiv autorů Muzea romské kultury: Romové, tradice a současnost, , SVAN a Moravské zemské muzeum, Brno, 1999, Str. 44

*vychovatelé jsou většinou gádžové a nemají vztah k romským dětem, nejsou-li rovnou rasisté.*¹¹

Romská rodina si dodnes většinou zachovává **patriarchální ráz**. Otec je hlavou rodiny a občas doslova ukazuje silnou ruku. Jedno romské přísloví dokonce praví „Nebitá žena je jako nedopečené maso“. Pokud byla žena muži nevěrná, následoval krutý tělesný trest. Naopak, mužská nevěra byla tolerována. Žena byla ceněna hlavně podle plodnosti a to tím více pokud její prvorozené dítě byl chlapec. I dnes jsou romské rodiny početné a umělá přerušování těhotenství jsou výjimečná. Z vlastní zkušenosti vím, že když romská dívka otěhotní těsně po dokončení základní školy, většinou si dítě nechává a v takto mladém věku její vychovává většinou sama za pomoci své matky. Ženy měly za úkol obstarat domácnost a vychovávat děti. Muži pracovali a nosili domů jídlo nebo finanční prostředky. Mnohdy v romských rodinách neexistovala snídaně, jelikož se čekalo, až otec donese potraviny. Takřka se nestávalo, aby si otec s dětmi hrál. V romských rodinách se udržovaly tradiční mravy. Rodiče se před dětmi neobnažovali a neukazovali se před nimi ani ve spodním prádle. Přísně dbali, aby děti nebyly svědky pohlavního styku. Bylo vyloučeno, aby romské dítě mluvilo vulgárně před dospělými. Dnes už je toto zapomenuto, ale je třeba říci, že nejen romské, ale i ostatní děti jsou vulgární k dospělým i ke svým vrstevníkům. Dnes můžeme v romských rodinách zaznamenat násilí na dětech, zanedbávání péče v důsledku alkoholu nebo drogové závislosti a výjimkou není ani incest. Dnes již romská velkorodina slábne, i když je stále výjimkou Rom v domově důchodců. Nebýt velkých svateb a pohřbů, pak by se již nikdy celé příbuzenstvo nesešlo.

Romové mají stále velký smysl pro soudržnost a pospolitost. Jedno z romských přísloví praví „Nikdy nechod' nikam sám, zabijí tě“. Málokdy potkáte samotné romské dítě na ulici, jak si hraje samo. Naopak často se můžeme setkat s početnou skupinou romských obyvatel na úřadech práce nebo na sociálních odborech. Ze své praxe taky mohu uvést, že pokud se řeší nějaký konflikt s jedním klientem, ihned se přidávají do jeho řešení i další. Mnoho dětí pak nechápe, proč by měly, například ve škole, pracovat samostatně, když jsou zvyklé skoro všechny činnosti vykonávat ve skupině. Se skupinovou soudržností souvisí i tělesná blízkost. Nevadí jim spát v malých místnostech někdy takřka tělo na tělo. V rámci několikadenního výletu, kde klienti tráví několik nocí, se často setkáváme s tím, že ráno najdeme dva v jedné posteli, ačkoliv je lůžek dostatek. Většinou to jsou dívky. Další někdy velmi nápadným znakem, je citová spontánnost a živý temperament. Pokud Romové projevují

¹¹ ŘíčanPavel: S Romy žít budeme, jde o to jak, Portál, Praha, 1998, Str. 45

emoce, ať už kladné nebo záporné, tak velmi hlasitě a vřele a je jim jedno, zda-li se nacházejí v bytě, na veřejném prostranství nebo veřejné budově.

Romové jsou také ochotni se podělit. S tím souvisí i jejich orientace na přítomnost. Pokud Rom má, tak se rozdělí. Toto také mohu potvrdit ze své praxe. Pokud si klienti koupí nějaké sladkosti, nabízejí je všem ostatním i nám pracovníkům. S orientací na přítomnost souvisí i jejich hospodaření s finančními prostředky. Většinou celou výplatu utratí během několika dní a do budoucnosti nehledí.

2. 4 Romské bydlení a soužití

Romové byli od pradávna kočovný národ. Nebydleli v kamenných domech, ale jejich obydlím a zároveň i dopravním prostředkem byly vozy (zvané vurdony) pokryté plachtami, později to byly i maringotky. V době novější Romové obývali nejdříve chatrče ve svých osadách, tyto však postupem času vyměnili za panelové nebo pavlačové domy. Tyto byty jsou však pro některé Romy překážkou tradičního způsobu jejich života. A jaký je vlastně jejich způsob obývání bytu? Bydlení Romů se většinou soustřeďuje do jedné místnosti, kterou je zpravidla kuchyň, veliká, útulná a prostorná. Tradiční romská pohostinnost, pospolitost a velká porodnost vedou k přeplňování jejich bytů. Proto není náhodou, když navštívíte romský byt 2+1 a naleznete tam 8 romských občanů, někdy i více. Pokud jde o bydlení je také nutno uvést tzv. **vymydlování**. Vybydlování znamená úplnou devastaci bytu či domu. Romové dokáží v krátké době zničit byt nebo dům, tak že je nutná generální oprava nebo demolice. Případy této absolutní devastace jsou u nás viděny například v Mostě. Pokud přijíždíte do Mostu, hned na začátku spatříte dva panelové domy, které nemají okna, jsou ohořelé a kolem mnoho odpadků.¹² Uvnitř nenajdete skoro žádné vybavení, protože vše, co hořelo, to jeho romští obyvatelé spálili. V dnešní době ale není vybydlování již tak častým jevem.

Bydlení ve státních bytech bylo pro Romy něčím zcela novým a odlišným a ze začátku neuměli tento způsob bydlení využívat. Nebyli zvyklí na to, že mají platit za vodu a další energie. Ve svých většinou vlastnoručně vyrobených chatrčích neměli vodu ani elektřinu. Proto také někteří z nich měli velký problém platit tyto spotřební poplatky, stali se tak neplatiči a následovalo vystěhovávání do „holobytů“ nebo sestěhování se k příbuzným, a tak se pak stávalo, že byty byly přeplněné. Přeplněnost bytů má také příčinu ve více generačním soužití. V dnešní době žije více jak polovina Romů v obecních bytech. *Do roku 1990 jim byly byty většinou v rámci pořadníku přidělovány národními výbory, podniky nebo státními statky.*

¹² Ilustrační foto nepořádku kolem panelového domu viz. příloha č. 5

*Problém bývá někdy v tom, že noví obyvatelé, ať jsou Romové či ostatní, mají na byt a jednotlivé místnosti včetně vybavenosti odlišné nároky a představy, které bývají jiné, než se obecně očekává. Výrazné je to u moderní sídlištní výstavby, v níž je předem vymezena dispozice bytu i funkce některých místností, zatímco na jejich praktické využití mají Romové zcela jiný názor. Kupř. chybí zde pro ně větší obytná kuchyň či místnost, kde jsou zvyklí vařit, pobývat i spát, zatímco třeba funkci dětského pokoje nepovažují za potřebnou.*¹³

Bydlení Romů se vztahuje ke způsobu jejich obživy. Romové jsou výborní hudebníci, ale toto povolání užívá jen zlomek z nich. Na vysoký stupeň popularity se například dosáhla operní pěvkyně Věra Bílá. Romové tedy museli přijmout povolání, která nabízí náš trh práce. Většinou to jsou zaměstnání manuálního charakteru, jen zřídka i kvalifikovanější profese či politika. Bohužel je mezi Romy stále vysoká míra nezaměstnanosti. Odborníci uvádějí 70 až 80%. Tento stav má na romskou komunitu katastrofální dopad, protože vede k demoralizaci a kriminalitě. Příčin vysoké romské nezaměstnanosti můžeme najít hned několik. Je malá poptávka po nekvalifikovaných manuálních činnostech, které jsou pro převážnou většinu Romů jediným reálným způsobem legální obživy vzhledem k nízké úrovni jejich vzdělanosti. Dalším problémem jsou vysoké sociální dávky pro velké rodiny, které Romové většinou dostávají díky vysoké porodnosti. Proč by tedy měli pracovat, když mohou být doma a nechat se živit státem. U většiny Romů je také problémem slabá pracovní morálka, nesolidnost a nespolehlivost, proto i romští podnikatelé raději zaměstnávají Ukrajince nebo Slováky. Toto všechno má i ekonomické důsledky. Otec ani matka nejsou zaměstnání a často tak přestávají platit účty za vodu, plyn a podobně. Na druhou stranu jsou oprávněné i stížnosti na diskriminaci při přijímání do zaměstnání. Jakmile zaměstnavatel zjistí, že se na nabízené pracovní místo uchází romský občan, raději řekne, že je místo už obsazené, aniž by si ověřil solidnost a kvality uchazeče, nebo si vyžádal posudek z předchozího zaměstnání. Nezaměstnanost demoralizuje člověka. Pokud člověk nepracuje sedm až deset let, můžeme počítat u těchto lidí se značným vzestupem alkoholismu, se zvýšením psychické lability a agresivity. *Nezaměstnanost, většinou dlouhodobá, je dnes trpkým údělem většiny našich Romů. Oficiální statistika neexistuje, ale odhady odborníků se pohybují mezi 70 a 80 procenty. Tento stav je pro romskou komunitu katastrofální. Příčin je hned několik. Především je to malá poptávka po nekvalifikované práci (dochází k mechanizaci a automatizaci), která je pro většinu Romů jediným reálným způsobem legální obživy. Velký vliv má i chybný systém sociálních dávek, který zvýhodňuje otce velkých rodin, žijících „na podpoře“, proti otcům zaměstnaným. Přijmout zaměstnání pro ně znamená pracovat zdarma,*

¹³ Kolektiv autorů: Romové, bydlení, soužití, , Socioklub, Praha 2000, str. 13

*ne-li dokonce tratit. A dokud to stát trpí, nedivme se Romům, že někdy berou dávky a současně pracují na černo.*¹⁴

2. 5 Romské dětství, výchova a vzdělávání

Romské děti měli v dřívějších dobách těžší život než dnes. Hlavně pokud se týká zdravotní péče a uspokojení základních biologických potřeb. Dnes jsou tyto potřeby romských dětí zajištěny. V mnohých romských rodinách nejsou však zcela zajištěny, nebo jsou opomíjeny, potřeby vyšší, jako je potřeba lásky, seberealizace, potřeba pocitu bezpečí a další. Romské děti jsou v současnosti mnohdy vychovány velmi nekompromisně. Otec jako hlava rodiny často děti fyzicky trestá. Výchova je zanedbávána nebo je neadekvátní, právě přílišným množstvím tělesných trestů. Výraznější rozdíl je také mezi dětstvím dětí neromských a romských. Romské většinou dospívají dříve, hlavně po biologické stránce, dříve u nich nastupuje puberta a dříve zahajují sexuální život. Není zcela výjimkou těhotenství náctiletých pubescentů nebo adolescentů.

Vztah romských dětí i jejich rodičů ke školským zařízením je poněkud vlahý. Neromské děti si cení vzdělání více než romské. Větší počet romských dětí je ve zvláštních školách. Rodiče těchto dětí se nebrání jejich umístění do zvláštních škol. Někdy naopak jsou spokojenější, jelikož ve zvláštní třídě je více romských dětí. Absolventi zvláštních škol mají, ale omezené možnosti k dalšímu vzdělávání. Velkým problémem je také docházka romských dětí do školy. Častým jevem je záškoláctví, mnohdy jsou na vině i rodiče, jelikož dítě neposílají do školy z důvodů, o kterých mlčí. *Velmi málo romských dětí prochází mateřskou školkou a výchova v romské rodině zpravidla není dobrou přípravou na školní práci. Dítě zřídka získává zkušenosti s knížkou, hračkami, tužkou a papírem (mnohem spíše s televizí a videem). Chybí omalovánky, doplňovačky, hádanky, kvízy a stavebnice. Pro psychology zjišťující školní zralost (připravenost romských dětí) je velkým problémem, jakou metodiku zvolit. Ve všech běžných testech, včetně testů inteligence, vycházejí romské děti v průměru podstatně hůře, nelze proto využít norem určených pro neromské děti. Dalším handicapem těchto dětí bývá nezvyk komunikovat s dospělým gádžem. Nejsou zvyklé řešit úkoly a rozhodovat se individuálně, proto také bez zábran opisují. Dále si většinou z domova nepřinesou schopnost nebo návyk učit se z paměti.*¹⁵ Vztah romských rodičů ke vzdělání má své historické kořeny. Dříve bylo vzdělávání zajišťováno výhradně rodinou. Děvčata se učila

¹⁴ Říčan Pavel: S Romy žít budeme, jde o to jak, Portál, Praha, 1998, Str. 37

¹⁵ Říčan Pavel: S Romy žít budeme, jde o to jak, , Portál, Praha, 1998, Str. 111

od svých matek a synové od svých otců. Řemesla, znalosti, zkušenosti, způsob obživy byly předávány z generace na generaci a Romové nikdy nevyhledávali pomoc majoritní společnosti při procesu vzdělávání. Výchova v romské rodině je charakteristická svou emocionalitou a zároveň neschopností rodičů učit děti něčemu více než je nezbytně nutné. Romští rodiče na jedné straně počítají s tím, že škola se o jejich děti postará a přebere za ni plnou zodpovědnost, a na druhou stranu se rodiče často domnívají, že škola stejně děti nic nenaučí. Tento demotivující přístup rodičů ke škole se pak negativně odrazí i na přístupu romských dětí ke vzdělání. Demotivaci Romů ke vzdělání často způsobuje následná diskriminace při přijímání do práce nebo pocit, že škola jim dítě „odcizí“.

Problémy můžeme najít také v jazykových dispozicích. Romské děti neumí dobře ani romsky a ani česky. Musí se učit i používání slov a rozlišování jejich významů, například mezi slovy dlouhý, vysoký a hluboký. Dalším problémem ovlivňující prospěch ve škole je nevyhovující bydlení a životospráva. Romské děti mají nedostatek času a prostoru na domácí přípravu a nejsou zvyklé na pevný denní režim. Vztah romských dětí ke škole také ovlivňuje malá motivace ze strany rodičů, protože rodina neposkytuje stimulační výchovné prostředí. Romské děti se necítí ve škole dobře i z důvodu odmítavého postoje spolužáků k jejich národu (posmívání, diskriminace, rasismus). K dalším příčinám zaostávání romských dětí ve škole patří i nedostatečně rozvinutá jemná motorika, neznalost psaní a kreslení, nedostatečná ambicióznost, neochota rodičů pořídit dětem školní pomůcky, nebo i malá připravenost učitelů pro práci s romskou menšinou.

Romské děti naopak vynikají v hudební výchově a tanci. Jejich hudební a pohybové nadání je s největší pravděpodobností dědičné. Během své praxe v romské komunitě jsem se snad ani nesetkala s romským dítětem nebo dospělým, který by nevynikal alespoň v tanci nebo hudbě. Volný čas romských dětí je také v mnoha případech vyplněn hudbou a tancem. V letních měsících můžeme vidět skupinky tančících romských dívek se sluchátky přehrávačů na uších. Romské děti tráví volný čas především na ulicích a nemají konkrétní zájmy, kromě hudby a tance. Málokdy můžeme vidět romské dítě, jak navštěvuje některý zájmový kroužek. Rodiče romských dětí nevidí důvod, proč by měli platit za volný čas svých dětí. Myslí si, že se děti nějak zabaví. Ano, děti jsou vynalézavé a nějakou činnost si vždy najdou, ale bohužel jsou tyto činnosti někdy v rozporu se zákonem nebo na jeho hranici. Může se jednat o vandalismus, drobné krádeže nebo šikanu jiných dětí, které se nějak odlišují. Často se i mladší děti ve svém volném čase setkávají s alkoholem, cigaretami, starší pak začínají experimentovat s drogami. Jsou to právě nízkoprahová zařízení, která poskytují dětem prostor i pomůcky k smysluplnějšímu trávení volného času. Nízkoprahová zařízení jsou zařízení,

která se podílejí na primární prevenci kriminality. Pokud dítě tráví svůj volný čas v nízkoprahovém zařízení, nepáchá v ulicích činy, které hraničí se zákonem.

Ani rodiče romských dětí neumějí svůj volný čas využívat. *Romové jsou národem tradičně pospolitým, ovšem náplň společných chvil bývá velmi neplodná, pití, milkování a drby. Jak a čím však přispět kvalitě rodinného či sousedského posezení? Místo tradiční „lahvinky“ nebo balíčku cigaret by bylo dobré přinést společenskou hru, připravit si nazpaměť nebo předčítat něco zajímavého, krásného, zejména z oboru romské kultury. Můžeme se také naučit vlastní skladbu na housle, kytaru nebo harmoniku.*¹⁶ Jest proto důležité pracovat i s rodiči dětí, které docházejí do nízkoprahových zařízení. Pracovníci těchto zařízení často navštěvují romské rodiny v jejich domácím prostředí. Díky tomu získávají i informace o tom v jakém prostředí dítě žije. Pokud si pracovníci vytvoří dobrý vztah s rodinou, jsou členové romské rodiny otevření změnám a chovají se přátelsky. Pokud nízkoprahové zařízení organizuje koncert nebo akci, na níž vystupují klienti klubu, je dobré pozvat i rodiče. Pomocí této akce se snáze pracovníci mohou seznámit s rodiči, které prozatím neznali. Provázaná práce s dětskými klienty a jejich rodiči je jedním z předpokladů úspěšné sociální práce a pomocí v integraci.

¹⁶ Balbín Jaroslav a kolektiv: Romové a volný čas, , Sborník z 9. Setkání hnutí R v Brně, Hnutí R, Ústí nad Labem, 1997, str. 69

3. POJEM NÍZKOPRAHOVOST

Nízkoprahovost je v sociální sféře stále novým pojmem. Dříve se v zákoně nevyskytoval vůbec, ačkoliv první nízkoprahové kluby svou činnost zahajovaly již v průběhu minulých let. Teprve nový Zákon o sociálních službách 108/2006, který vstoupil v platnost 1.1.2007, tento pojem vymezuje. Slovo nízkoprahová nebo nízkoprahové se v tomto zákoně objevuje hned několikrát. Kontaktní centra (§ 59, 108/2006 Sb.) jsou **nízkoprahová zařízení**, která poskytují ambulantní péči lidem závislým na drogách a poskytují i terénní péči těm, kteří jsou ohroženi užíváním návykových látek. V Praze kontaktní centrum provozuje například občanské sdružení Sananim. **Nízkoprahová denní centra** (§ 61, 108/2006 Sb.) zajišťují pomoc osobám bez přístřeší. V Praze provozuje několik těchto zařízení občanské sdružení Naděje. **Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež** (§ 62, 108/2006 Sb.) poskytují odbornou sociální pomoc dětem a mládeži od 6 do 26 let, pokud se nacházejí v obtížné životní situaci. U tohoto zařízení, jako jediného, zákon uvádí, že tato služba může být poskytována anonymně. U všech zařízení, která jsou popisována v zákoně 108/2006 Sb., je také uvedena sociální služba, kterou mají jednotlivá zařízení nabízet. Výše uvedená nízkoprahová zařízení, shodně poskytují tyto sociální služby: pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů i při obstarávání osobních záležitostí. Ze zákona o sociálních službách vyplývá, že se tento, za pomoci nízkoprahovosti, snaží podchytit čtyři problémy, diferencovaně podle toho komu jsou tyto služby určeny: bezdomovci, drogově závislostí, respektive děti a mládež v krizových životních situacích, skupiny ohrožené sociálním vyloučením. Zákon, kromě požadavků na služby v jednotlivých zařízeních, také určuje kvalifikační předpoklady sociálních pracovníků nebo pracovníků v sociálních službách, nutné pro výkon práce v těchto zařízeních. Podle kvalifikace pracovníka je také určena jeho pozice v organizaci nebo upravena náplň jeho práce. Zákon se snaží o sjednocení a zkvalitnění sociálních služeb poskytovaných kvalifikovanými odborníky.

3.1 Princip nízkoprahovosti dle České asociace streetwork

Česká asociace streetwork byla založena s cílem podpořit práci na ulici (streetwork). V roce 1997 jako odborná profesní organizace, která sdružuje pracovníky z praxe i teoretických pracovišť. Postupně zde své místo nalézali i pracovníci stacionárních nízkoprahových programů. Od roku 2000 se začalo v rámci asociace prosazovat a rozvíjet téma

nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Na konci roku 2003 došlo k rozšíření forem členství v asociaci o skupinové členství a k názvu se přidal podtitul sdružující nízkoprahové sociální služby. Česká asociace streetwork jako první vytvořila „Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež“. Jedná se o několikastránkový materiál, který vymezuje roli a poslání nízkoprahovosti. Posláním NZDM, dle České asociace streetwork, je usilovat o sociální začlenění a pozitivní změnu v životním způsobu dětí a mládeže, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, poskytovat informace, odbornou pomoc, podporu a předcházet tak jejich sociálnímu vyloučení. V této definici se setkáme s pojmy sociální začlenění a sociální vyloučení. Tyto pojmy se používají i mimo NZDM, jsou obecně známé v sociologii a i zákon na ně pamatuje. Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách říká, že sociální začleňování je proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené, nebo sociálním vyloučením ohrožené, dosáhnou na příležitosti a možnosti, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný. O pojmu sociální vyloučení stejný zákon říká, že sociálním vyloučením je vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace. Je skutečně velmi složité pro jedince sociálně vyloučené se znovu do sociálního prostředí začlenit. K tomu by měl pomoci již zmíněný princip nízkoprahovosti.

Princip nízkoprahovosti je snaha o maximální dostupnost služeb. Jinými slovy, jedná se o odstranění časových, prostorových, psychologických, společenských a finančních bariér. Právě tyto bariéry jsou většinou překážkou pro sociálně vyloučené osoby vyhledat jinou formu institucionalizované pomoci. Odstraněním již výše zmiňovaných bariér, vycházejí zařízení, která fungují na tomto principu klientovi maximálně vstříc. Pokud se jedná o časovou bariéru, tak je provozní doba zařízení upravena, dle doby, kdy má klient volný čas a není mu tedy znemožněna návštěva jinou povinností. U dětí a mládeže je povinností například škola. Snaha o odstranění prostorových bariér je, že se vznikající zařízení snaží umístit své prostory přímo do ohnisek sociálně vyloučených lokalit nebo lokalit, kde je zvýšený výskyt jedinců ohrožených sociálním vyloučením. Zařízení se také snaží upravit prostory tak, aby se cílová skupina cítila v zařízení dobře a byla například blízka jejich kultuře. Jelikož jsou nízkoprahová zařízení většinou zřizována neziskovými organizacemi, není mnohdy odstraňování finančních bariér jednoduché a předchází mu několik žádostí o dotace například ze státního rozpočtu nebo z jiných nadačních fondů. Nízkoprahová zařízení poskytují své standardní služby sociálního charakteru zcela zdarma. Jejich výčet je zanesen v jednotlivých dokumentech daného zařízení. Co se týká psychologické bariéry, jedná se o odstranění předsudků a poskytování odborné pomoci. Pokud zájemce přichází do takového zařízení,

pracovníci se k němu chovají zdvořile. Nejednájí s ním jako s „feťákem“ nebo s „cikánem“, ale jako s občanem České republiky. Dalším principem nízkoprahovosti je, že klient nebo zájemce přichází do zařízení kdykoliv během otevírací doby a setrvává jen po dobu, kterou sám chce. Po klientovi nebo zájemci o službu není také požadována žádná pravidelná docházka, ani informace, kdy se dostaví příště.

Je otázkou, zda tyto výše pojednané bariéry, jsou skutečnými bariérami nebo, zda poskytované služby nemohou mít u některých skupin opačný efekt, nebude-li docházet spíše k jejich zneužívání. Podrobněji se budeme věnovat tomuto problému v praktické části práce.

4. NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Jak již jsem zmínila v minulé kapitole, nízkoprahová zařízení (též nazývaná kluby) pro děti a mládež fungují na principu nízkoprahovosti. Z principu nízkoprahovosti bychom mohli nabýt dojmu, že všechno je pro všechny a kdykoliv. To samozřejmě není možné. NZDM mají své cílové skupiny klientů. Tento výše zmíněný metodický materiál také vychází z pojmosloví České asociace streetwork. Cílovou skupinou pro NZDM jsou mladiství, včetně dětí, kteří

a) *zažívají nepříznivé sociální situace*

Jde o

- *konfliktní společenské situace*
- *obtížné životní události*
- *omezující životní podmínky*

b) *jsou ve věkových skupinách*

- *od 6 do 12 let*
- *od 13 do 18 let*
- *od 19 do 26 let*

c) *žijí nebo se pohybují v konkrétní lokalitě, kterou lze vymezit*

- *sociálně*
- *geograficky*

d) *vztahují se k nim další (doplňkové) charakteristiky*

- *nemohou nebo nechťejí se zapojit do standardních aktivit ve volném čase*
- *vyhýbají se standardním formám institucionalizované pomoci a péče*
- *dávají přednost pasivnímu trávení volného času*
- *dávají přednost trávení volného času mimo domov*
- *mají vyhraněný životní styl.*¹⁷

Jednotlivá NZDM si k této cílové skupině přidávají i místní určení. Například nízkoprahový klub se nachází na Praze 5 a má ve svých materiálech stanovenou cílovou skupinu dětí a mládeže žijící v Praze 5 a okolí, která splňuje i výše zmíněné požadavky (určitá věková skupina, některý z výše uvedených sociálních problémů).

Nízkoprahové kluby pro děti a mládež také mají svou určitou otevírací dobu a tato doba je přizpůsobená cílové skupině. NZDM mají otevřeno v odpoledních hodinách, kdy děti

¹⁷ http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202

odchází ze školy a mají svůj volný čas. NZDM poskytují služby sociálního charakteru zdarma.

Dle Zákona o sociálních službách 108/2006 Sb. se jedná o tyto služby:

- a) *výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,*
- b) *zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,*
- c) *sociálně terapeutické činnosti,*
- d) *pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.¹⁸*

Ostatní komplexní služby, o kterých se zákon nezmiňuje, jsou ve většině NZDM také poskytovány zdarma. Jedná se o další aktivity ve volném čase, jako je například výuka na počítačích, internet, stolní fotbal, používání audio zařízení a dalších. Je otázkou, zda je tato filozofie NZDM správnou cestou, která napomáhá sociální integraci vyloučených jedinců. I když jsou služby NZDM zdarma, je potřeba uživatelům těchto služeb zdůrazňovat, že klub sám o sobě nevznikl zadarmo, že všechny nabízené aktivity něco stojí. Placené jsou pouze nadstandardní služby, které si jednotlivé zařízení určí samo. Může se třeba jednat o tisk dokumentů, fotografií, nebo prodej občerstvení přímo v klubu. Již jsem se zmínila o službách sociálního charakteru poskytovaných NZDM, nad rámec takových služeb jsou aktivity NZDM spojené s využíváním volného času, tyto jsou nástrojem výchovným, vzdělávacím a i seznamovacím. *Jde o aktivity, poskytující náplň volného času klientů, které jsou nad rámec ostatních výkonů NZDM. Existuje tato hierarchie aktivit pro využití volného času:*

- 1. Základní jednoduché instrumentální aktivity, které klient realizuje z vlastní vůle a vlastní aktivitou, pracovníci je pouze zprostředkovávají (např. zapůjčí vybavení).**
Jedná se např. o poslech hudby, kreslení v běžných prostorách klubu, pouštění filmu, který si klienti sami vybrali.
- 2. Složitější aktivity, které realizuje klient z vlastní vůle a vlastní silou. Pracovníci je pouze zprostředkují nebo poskytnou podporu (návodnou pomoc), aby je klient mohl smysluplně využívat. Tyto aktivity jsou vytvářeny na základě zájmu a potřeb klientů a s jejich spoluúčastí. Jedná se například o hudební aktivity ve zkušebně, výtvarné dílny, práci s počítačem. Tyto aktivity mohou klienti vykonávat samostatně, bez instruktáže pracovníka.**
- 3. Akce, které iniciovali sami klienti, a u jejich realizace dochází ke kooperaci mezi klienty a pracovníky. Pracovníci usilují o zvýšení organizačních dovedností klientů a jejich seberealizaci.**

¹⁸ Zákon o sociálních službách 108/2007 Sb. § 62

4. *Akce, které slouží k **propagaci** zařízení nebo **zpestření** rutiny (každodennosti) klubu – koncerty, turnaje atd. Připravují je sami pracovníci klubu, a pokud je to možné, zapojují do realizace klienty*
5. *Dílny – pravidelné či nepravidelné akce, na nichž je zajištěn lektor (interní nebo externí pracovník). Klient může dílnu vyhledat a volně se zapojit do nabízených aktivit.¹⁹*

Většina nízkoprahových zařízení využívá také práci na ulici, streetworku. Pomocí streetworku vyhledávají pracovníci NZDM děti a mládež, která spadá do cílové skupiny zařízení. Kontakt je pracovníky NZDM většinou navazován prostřednictvím nabídky na využití volného času. Mívají sebou některé pomůcky (např. míč, švihadlo, pálky na pomalý tenis apod.), nabízí potencionálním klientům jejich používání a následně i návštěvu klubu. Jinou možností je, že klient NZDM přivede do klubu svého kamaráda, zájemce o službu. Klienty jsou z velké části romské děti a mládež žijící v komunitě, v jejímž rámci se rodiny často stýkají a velmi rychle se pak dozvědí o možnosti navštěvovat klub. Proto i některá nízkoprahová zařízení vznikají přímo v ohnisku těchto lokalit, ale zároveň se však neomezují jen na romskou komunitu, snaží se získat klienty i z řad „gádžů“, a to i proto, aby již v mladém věku nepodléhali předsudkům a rasismu. NZDM mají svá pravidla, které klienti musí dodržovat při pobytu v klubu, jedním z těchto pravidel je kupříkladu „žádné povýšené či rasistické jednání“.

Od roku 2006 se v NZDM začaly provádět audity kvality poskytovaných sociálních služeb, které prováděla Česká asociace streetwork. Tyto audity byly prováděny na základě dokumentu Standardy kvality poskytování sociálních služeb (MPSV 2002). Účelem auditů je zvyšovat kvalitu a efektivitu poskytovaných služeb, připravovat zařízení k naplňování standardů a garantovat kvalitu zařízení. Tyto standardy jsou rozděleny do tří kategorií: standardy procedurální, personální a provozní. Procedurální standardy se týkají práce s klientem, jeho práv a i mechanismů, případných porušování práv klienta, ale také i individuálního plánování klientových činností a uzavírání dohod. Standardy personální se věnují personálnímu zajištění služeb, kvalifikovanosti pracovníků, odborného řízení týmu, systému porad a dalšího vzdělávání pracovníků. Standardy provozní definují podmínky poskytovaných služeb, prostředí, dostupnost a ekonomické zajištění. Podle závěrečné zprávy české asociace streetwork měly NZDM nejvíce problémů v oblasti procedurálních standardů. Uzavírání dohod s klienty, individuální plánování s klienty je pro NZDM novinkou. Nízkoprahová zařízení individuálně plánovala s klientem, ale v mnoha případech si tom

¹⁹ http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202

nevedla záznamy nebo byly tyto záznamy povrchní a nedostačující. Dle statistiky ČAS 2006-2007 v Praze proběhl audit hodnocení kvality ve 13 zařízeních, z toho 5 zařízení splnilo, 1 zařízení nesplnilo a 7 zařízení prošlo s podmínkou, to znamená, že tato zařízení mohla dodatečně doplnit chybějící manuály a požádat o nové šetření. Šetření kvality se hodnotilo dle dosažených bodů. Aby zařízení auditem úspěšně prošlo, musel být počet bodů vyšší než 50% a v kritických (nejdůležitějších) kritériích počet bodů 5 a výše. Maximální počet bodů, kterého bylo možné dosáhnout, byl 184. Pokud zařízení mělo počet bodů větší než 50%, ale v jednom nebo více kritických kritériích méně než 5 bodů, prošlo s podmínkou. Hodnocení kvality neprobíhalo jen v Praze, ale v celé republice.

Dalším krokem, který vede k sjednocení sociálních služeb, bylo vydání již zmíněného zákona o Sociálních službách 108/2006 Sb. Tento zákon požaduje registraci sociálních služeb u MPSV. Registraci podávají zařízení na základě žádosti zveřejněných na internetových stránkách MPSV. K žádostem jsou přikládány přílohy, které vycházejí z výše zmíněných Standardů kvality poskytování sociálních služeb a ze zákona 108/2006 Sb. Pokud zařízení předloží všechny materiály, získá osvědčení o registraci sociální služby u MPSV. Zařízení, která získala registraci, budou kontrolována inspekcemi sociálních služeb, které zřídí MPSV. Projekt vzdělávání inspektorů sociálních služeb začal 6.3.2006 a k 31.3.2008 bude projekt ukončen. Po ukončení projektu budou inspekce sociálních služeb v jednotlivých registrovaných zařízeních realizovány

NZDM a i další sociální služby procházejí v posledních letech významnými změnami, popsány výše. Tyto změny by měly vést k profesionalizaci týmů pracujících v těchto službách, k jejich zkvalitnění, k lepší orientaci v jednotlivých sociálních službách, a v neposlední řadě k odstranění bariér a snižování počtu sociálně vyloučených osob. NZDM nemohou samostatně vyřešit problém sociálního vyloučení, ale mohou pomoci ke zmírnění důsledků a opětovné integraci znevýhodněných osob do společnosti. Pro potlačování sociálního vyloučení je také nutná návaznost sociálních služeb a vzájemné předávání klientů. NZDM mohou do svého zařízení začlenit například děti a mladistvé, kteří byli propuštěni z výchovných ústavů do domácí péče, a nadále s nimi pracovat. Návaznost služby by spočívala v odeslání klienta sociálním kurátorem do NZDM a zpětnou vazbou mezi zařízením s kurátorem. NZDM jsou zařízení, která přispívají i k prevenci kriminality dětí a mladistvých.

Praktická část

5. HISTORIE A VÝVOJ NÍZKOPRAHOVÉHO KLUBU HUSITA

Klub Husita vznikl, tak jako několik dalších klubů, iniciativou několika přátel žijící v dané lokalitě. Pro klub Husita je to Praha 3. Klub sídlí v těsné blízkosti teologického semináře Husitské teologické fakulty. Několik studentů Husitské teologické fakulty, bydlících ve zmíněném semináři, se rozhodlo začít s terénní prací na ulici. S pomocí her (míče, křídý a další) navazovali s dětmi kontakt. Zpočátku potkávali děti, které neměli zájem ani o nabízené aktivity a ani o vznik klubu. Děti říkaly, že docházejí na kroužky a mají dostatek podnětů k trávení volných chvil. Postupem času, a po podrobnějším zmapování okolí, studenti navázali kontakt s prvními dětmi. Byla to celá romská rodina, kde bylo dětí sedm. Tyto si na studenty z Husitské teologické fakulty zvykly, scházely se pravidelně v odpoledních hodinách a podnikaly s nimi i různé výlety do okolí. Studenti také začali přemýšlet o možném prostoru, kde by mohl vzniknout budoucí klub, kde by s dětmi mohli pracovat, když je venku špatné počasí a kde by si mohli u stolu vypracovávat domácí úkoly. Oslovili místní farnost, která pronajímala prostory komerční firmě, která shodou okolností svůj pobyt v podnájmu farnosti ukončovala. Klub dostal své prostory a stal se projektem typu nezisková organizace Husitské centrum o.p.s., které funguje jako součást Sociálního odboru Pražské diecéze Církve československé husitské. Klub Husita byl otevřen na konci března roku 2004.

Prostory klubu byly ve svém počátku prázdné a nebyl tam jediný kus nábytku. Studenti začali obstarávat od dárců stoly, židle a skřínky. Vybavení do klubu přinášel každý, kdo jen mohl a měl hračky, knihy, stavebnice, psací a výtvarné potřeby a další drobné pomůcky k aktivitám ve volném čase, které nutně sám nepotřeboval.

V klubu začali pracovat pastorační asistenti CČSH s odpovídajícím vzděláním. V roce 2004 byla napsána první žádost o dotaci ze státního rozpočtu. Klub tedy získal peníze na další rok své existence. Provoz musel být zajištěn materiálně i s povinnými výdaji na energii a nájemné. Do klubu se ze získaných peněz pořídily dva počítače a připojení k internetu, aby děti získaly základní počítačovou gramotnost. Počítače také byly a jsou využívány k nahrávání hudebních produkcí dětí, které jsou v tomto směru velmi nadané. Pracovníci každý den zapisovali počet přítomných dětí, a jaké aktivity v klubu probíhaly. Počet dětí se postupem času zvyšoval a občas se stávalo, že byl klub doslova přeplněn. Klub Husita má otevřeno pondělí až čtvrtek od 14.00 do 18.00, což je doba plně vyhovující klientům.

Moje praxe v klubu Husita začala v roce 2005, kdy mě oslovil jeden z pracovníků, zda bych s nimi jela na jejich první tábor jako zdravotní dozor. Byla jsem velmi ráda, že mi byla účast na táboře nabídnuta. Od té doby jsem začala do klubu docházet jako dobrovolnice a v prosinci roku 2005 jsem byla přijata do pracovního poměru. V roce 2006 probíhal v klubu projekt s názvem Vzdělávání cesta k dobrému životu. Tento projekt zahrnoval pravidelné přednášky na různá témata, pravidelné exkurze a letní tábor. Každý kalendářní měsíc se konala jedna přednáška a jedna exkurze. Jako příklad bych uvedla přednášky na téma první pomoc, historie Romů, drogy a jiné návykové látky a další. V rámci exkurzí jsme s klienty navštívili Technické muzeum, Národní muzeum, Mořský svět, Petřínskou rozhlednu a další muzea i zajímavé historické objekty. Součástí tohoto projektu bylo také častější doučování a zakoupení naučně zábavných CD pro děti různého věku.

Rok 2006 byl pro klub Husita zlomovým obdobím. Jak už jsem se zmínila v kapitole 4, začaly probíhat audity kvality poskytování sociálních služeb. Klub Husita se také přihlásil k tomuto šetření, které prováděli vyškolení odborníci z České asociace streetwork. Auditů předcházela práce na manuálech a metodice klubu Husita dle Standardů kvality poskytování sociálních služeb vydaných Ministerstvem práce a sociálních věcí. Tímto auditem prošel klub Husita s podmínkou, což znamená, že do určité lhůty, maximálně však do jednoho roku, bylo třeba opravit a rozšířit některé směrnice a manuály. Vznik směrnic a manuálů byl a je pro klub Husita velkým přínosem a posunem k profesionalizaci poskytovaných služeb. Všichni pracovníci musí znát tyto směrnice a řídit se jimi. Nově příchozí pracovníci procházejí interním školením o těchto manuálech. Z oblasti procedurálních standardů má klub Husita například tyto směrnice: Manuál prvního kontaktu, Ochrana uživatelů před předsudky a negativním hodnocením, Pravidla pro odmítnutí zájemce o službu, Vnitřní pravidla na ochranu práv uživatelů a další. Z personálních standardů bych jako příklad uvedla tyto směrnice: Struktura pracovníků, Kvalifikační předpoklady pracovníků, Systém porad, Pravidla pro přijímání nového pracovníka, Vzdělávací plány pracovníků a další. Stěžejním dokumentem je Veřejný závazek a Etický kodex klubu Husita, který odkazuje také na Listinu lidských práv a svobod. Každý pracovník podepisuje čestné prohlášení o dodržování Etického kodexu a dalších směrnic. V rámci zavádění Standardů kvality sociálních služeb se také vytvořila návaznost různých sociálních služeb. Každé zařízení různého typu, nejenak tomu je i v případě klubu Husita, má vypracovaný seznam sociálních služeb v nejbližším okolí, kontakty a specifikace daného zařízení. Například poradny pro osoby bez přístřeší, poradny zabývající se mezilidskými vztahy a další. Klub Husita poskytuje sociální poradenství v oblastech mezilidských vztahů, zaměstnání, bydlení. Pokud je třeba, odkazuje klub Husita

na další návazná zařízení, která se zabývají specifickými problémy v různých oblastech. Klub Husita také poskytuje doprovodné služby do těchto návazných zařízení.

Rok 2007 sebou přinesl také mnoho změn. Dalším krokem k profesionalizaci, sjednocení služeb a přehlednosti byla Registrace sociálních služeb u MPSV. Pracovníci klubu Husita také podali žádost o registraci a úspěšně ji získali. Registrace vycházela ze splnění požadavků daných zákonem 108/2006 Sb. a ze Standardů kvality sociálních služeb. Registrace sociálních zařízení usnadňuje také podávání žádostí o dotace od MPSV a Magistrátu hlavního města Prahy. V žádosti se také vyžaduje číslo a datum registrace. Pokud zařízení není registrované, je přístup tohoto zařízení k dotacím velmi ztížený. V listopadu roku 2007 proběhl v klubu Husita opravný audit. Nízkoprahový klub Husita prošel tímto auditem úspěšně. Do roku 2008 vstoupil klub Husita jako registrované sociální zařízení, které dodržuje Standardy kvality sociálních služeb. Každou registrovanou sociální službu čekají inspekce Ministerstva práce a sociálních věcí. *Předmětem inspekce u poskytovatelů sociálních služeb je:*

- a) *plnění podmínek stanovených pro registraci poskytovatelů sociálních služeb, nejde-li o poskytovatele sociálních služeb, u kterého se registrace podle § 84 nevyžaduje,*
- b) *plnění povinností poskytovatelů sociálních služeb stanovených v § 88 a 89,*
- c) *kvalita poskytovaných sociálních služeb.*²⁰

5. 1 Financování klubu Husita

Nízkoprahový klub Husita je projektem Husitského centra o.p.s. Tato nezisková organizace vznikla jako součást Sociálního odboru CČSH. Právní subjektivitu NPK Husita tudíž zajišťuje výše zmíněná nezisková organizace. Pro zajištěný provozu, materiálních i nemateriálních nákladů a dalších služeb, jsou pravidelně žádány dotace. Tyto dotace na sociální služby pravidelně poskytuje Ministerstvo práce a sociálních věcí, Magistrát hlavního města Prahy, jednotlivé městské části a další organizace, především nadace a nadační fondy. NPK Husita se také v roce 2008 žádal o poskytnutí dotace v programu prevence kriminality Ministerstva vnitra. Hospodaření s finančními prostředky je zveřejňováno jednou ročně ve výroční zprávě Husitského centra, která je dostupná na webových stránkách. Dotace od výše jmenovaných subjektů jsou rozepisovány do jednotlivých nákladů (materiální, nemateriální, opravy a údržby, jiné služby, atd.). Získaná dotace od jednoho subjektu pokryje málokdy

²⁰ Zákon o sociálních službách 108/2007 Sb. § 97

náklady na celoroční provoz NPK Husita, proto je třeba počítat s více zdrojovým krytím nákladů. Velmi významným finančním dílem přispívá také samotná ČČSH.

5. 2 Činnosti v klubu Husita

V klubu Husita mají klienti bohatý výběr činností, kterým se mohou věnovat. Jde především o vzdělávací a aktivity ve volném čase. Některé činnosti se staly pravidelnými, a proto je v seznamu uvádím jako kroužky.

1. Výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti

- * **Výchovné činnosti** – klienti při pobytu v klubu dodržují jednoduchá pravidla, díky těmto pravidlům a dalším drobným opatřením se v klubu dodržuje pořádek a **jistý** řád. Na klienty působí pracovníci a dobrovolníci, kteří je v rámci různých her a kvízů učí dobrým mravům a slušnému chování.
- * **Vzdělávací činnosti** – v klubu mají klienti možnost vypracovat si domácí úkoly nebo požádat pracovníka o doučování, či o opětovné vysvětlení látky probírané ve škole. Dále mají klienti k dispozici naučná CD, časopisy a knihy, které si mohou kdykoliv v době pobytu v klubu zapůjčit.²¹
- * **Aktivizační činnosti** – pracovníci nabízejí dětem možnost aktivně využívat volný čas. V klubu Husita je k dispozici nepřeberné množství her, kvízů, výtvarných pomůcek a sportovních pomůcek. Klienti také mají k dispozici tři počítače s internetem. Seznamují se s počítačem, vyhledávají informace v prohlížečích a zakládají si emailové schránky. V letních měsících probíhají aktivity klubu i venku a jsou to hlavně míčové hry.

2. Sociálně terapeutické činnosti

- * **krizová intervence** – je okamžitá pomoc v krizové situaci, kterou poskytují sociální pracovníci klubu Husita, a to především, rodičům klientů nebo starším klientům.

3. Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

- * **sociální poradenství** – pracovníci klubu Husita poskytují pomoc ve složitých životních situacích a podle typu problému odkazují na odborné instituce v okolí a poskytují do nich doprovod. Dále je k dispozici pomoc při hledání pracovních příležitostí a rekvalifikačních kurzů pro starší klienty a jejich rodiče.

²¹ Ilustrační foto viz. příloha č. 6

Klubu Husita nabízí také různé kroužky:

- * **fotografický kroužek** – klienti se učí pracovat s fotoaparátem a zkoumají jeho možnostmi. Učí se jakým způsobem fotografovat živé či neživé, objekty, krajinu, atd..
- * **sportovní a jiné hry venku a vycházky** – v teplých měsících chodí pracovníci klubu s klienty na vycházky v lokalitě Žižkova a navštěvujeme veřejná hřiště, která využíváme ke sportovním a jiným hrám.²²

Aktivita probíhající venku jsou vždy pod dozorem alespoň jednoho kmenového pracovníka a alespoň jednoho dobrovolníka.

- * **hudební kroužek** – kroužek probíhá v klubu Husita od října 2007. Kroužek vede romský hudebník, který je bývalý člen skupiny KOA. Děti mají k dispozici 3 kytary, klávesy, perkuse, bubínky, činely, triangel, dřívka a další drobné zvukové nástroje.
- * **Výtvarná dílna** – probíhá v klubu Husita pravidelně už od prvopočátku fungování klubu.²³ Hlavním pracovním náčiním je pro klienty modelína, keramická hlína, pastelky, fixy, temperové barvy, vodové barvy, slupovací barvy na sklo, klasické barvy na sklo a keramiku, barvy na hedvábí atd. Vydařené výrobky si děti mohou odnášet domů.
- * **Několikadenní výlety** – pracovníci klubu Husita každoročně připravují pro klienty několikadenní letní výlet. Výletu se zúčastňuje 10 až 14 dětí (vzhledem k omezené ubytovací kapacitě). Poprvé jsme pořádali tento výlet v roce 2005. Celým týdnem klienty provází tematická hra. Klienti se učí spolupracovat v týmech i zdravému způsobu soutěžení. Mnozí nikdy nebyli v přírodě a znají jen šedé ulice pražského Žižkova. V přírodě se učí rozeznávat rostliny a některé drobné živočichy, které dosud viděli jen ve školních učebnicích. Výlet má i táborový řád, kterým se řídí, což upevňuje vědomí dětí o existujících normách soužití lidí. Za pomoci zábavných vzdělávacích i výchovných aktivit v podobě soutěží, kvízů, hlavolamů a dalších her si děti rozšiřují vědomosti, upevní si dosavadní dovednosti a schopnosti, rozvinou svou jemnou i hrubou motoriku a poznají krásy přírody.²⁴
- * **Koncerty** – klienti, kteří pracují v hudebním kroužku, vystupují se svou produkcí pod vedením externího romského hudebníka. Tyto koncerty se konají na veřejných místech a pro širokou veřejnost.²⁵

²² Ilustrační foto viz. příloha č. 7

²³ Ilustrační foto viz. příloha č. 8

²⁴ Ilustrační foto viz příloha č. 9

²⁵ Ilustrační foto viz. příloha č. 10

Pracovníci kladou důraz na přání klientů a klienti mají právo si vybrat, jakou aktivitu chtějí vykonávat. Pokud se klient nechce věnovat žádné činnosti, pracovníci ho do aktivity nenutí.

6. UŽIVATELÉ NÍZKOPRAHOVÉHO KLUBU HUSITA

Klub ve svých začátcích neměl stanovenou cílovou skupinu. Šlo o děti a mládež pohybující se v Praze 3, ale také i rodiče těchto dětí a další příbuzenstvo. Vzhledem umístění klubu se stali uživateli služby z 98% romské děti a jejich rodiče. V klubu se scházelo více generací a bylo zajímavé toto generační propojení sledovat. Postupem času se nízkopraховý klub více profiloval, a to i vzhledem k možným konfliktům nebo střetům zájmů, byl rodičům přístup částečně omezen. Stávalo, že se rodiče v letních měsících scházeli na dvorku u klubu, kde mezi dětmi kouřili a někdy vedli i hlasité debaty, které rušili studenty v Husitském teologickém semináři. Většina rodičů kouří doma za přítomnosti dětí zcela běžně a pracovníci chtěli před škodlivým vlivem nikotinu děti ochránit alespoň v době pobytu v klubu. V současné době rodiče docházejí do klubu, pokud se ocitnou ve svízelné životní situaci, pak využívají službu sociálního poradenství, která je součástí služeb poskytovaných klubem Husita. V dalších případech rodiče mohou také přijít, pokud chtějí získat informace o svém dítěti, jeho chování v době klubu nebo se dohodnout na jiné službě dítěti poskytované. V prostorách klubu mohou pobývat rodiče s dítětem, které je mladší šesti let a společně se s pracovníkem klubu, se dítěti věnovat.

Cílová skupina NPK Husita jsou děti a mládež ve věku 6 až 16 let, kteří bydlí nebo se zdržují na území Prahy 3 a okolí. Dále je to skupina dětí a mládeže, která **zažívá sociálně nepříznivé situace typu:** Konfliktní společenské situace (šikana, kriminalita, vandalismus, násilí, zneužívání NL, rasismus, záškoláctví, domácí násilí), obtížné životní události (rozpad rodiny, problémy s volbou školy a povolání, partnerské problémy, zajištění bydlení, těhotenství před dosažením zletilosti), omezující životní podmínky (nepříznivé rodinné a sociální prostředí neschopnost navázání vztahů, absence zájmů, pasivní životní stereotypy). Dále pak děti a mládež, ke kterým **se vztahují další charakteristiky:** Nemohou nebo se nechtějí zapojit do standardních aktivit využití volného času (například různé kroužky), vyhýbají se standardním formám institucionalizované pomoci a péče, dávají přednost pasivnímu trávení volného času, dávají přednost trávení volného času mimo domov a mají vyhraněný životní styl.

NPK Husita v současné době eviduje asi 200 uživatelů a zájemců, kteří navštívili alespoň jednou prostory klubu. Počet stálých uživatelů služby NPK Husita je v současné době dosáhl 50. Za stálého uživatele jsou považováni ti, kteří do klubu dochází alespoň dvakrát týdně po dobu jednoho roku a byla s nimi uzavřena ústní nebo písemná dohoda o užívání

služby. ²⁶ V rámci písemné i ústní dohody klient také dává souhlas se zveřejněním fotek na internetu a dalších publikací.

6.1 Práva a pravidla pro uživatele služby

V NPK Husita jsou stanovena určitá pravidla, kterými se musí zájemci a uživatelé služby řídit, pokud chtějí pobývat v prostorách klubu. Na druhé straně mají také uživatelé a zájemci svá práva, která musí respektovat pracovníci klubu. Pravidla pro pobyt v NPK Husita jsou následující:

1. Vstup do klubu od 6 let, jinak pouze v doprovodu někoho staršího.
2. Uživateli nebo zájemci je odmítnut přístup, jestliže je pod viditelným vlivem alkoholu nebo jiných omamných látek.
3. Uživatelé a zájemci nesmí ničit majetek klubu.
4. Uživatelé a zájemci nesmí odnášet vybavení klubu, je to krádež.
5. Uživatelé a zájemci nesmí vědomě vyvolávat konflikty a slovně nebo fyzicky napadat jiné uživatele nebo zájemce o službu.
6. Uživatelé a zájemci respektují pracovníky klubu a poslouchají je.
7. Uživatelé a zájemci nenavštěvují klub, pokud jsou nemocní.
8. Uživatelé a zájemci dodržují osobní hygienu a uklízí po sobě pomůcky.

Pokud uživatel nebo zájemce poruší některá z pravidel, následuje sankce. Povinností pracovníků klubu je zajistit bezpečný prostor a bezpečnost pro uživatele a zájemce o službu. Proto je například zakázán vstup dětem a mládeži pod vlivem omamných látek. Pokud se uživatel chová agresivně k ostatním uživatelům, je požádán, aby opustil prostory klubu. Pracovníci klubu se samozřejmě snaží vypátrat příčiny sociálně patologického chování, kontaktují rodiče, se kterými se domlouvají na dalším postupu, popřípadě odkazují na další specializované instituce. Pokud se jedná o další sankce, jedná se především o činnosti spojené s doučováním. Pracovníci mají přehled, jakou třídu klienti navštěvují, a jaký předmět jim dělá problémy ve škole a podle toho je uživateli udělena sankce za porušení pravidel. Konkrétně, může jít o diktát, počítání, kreslení, hledání v mapě, poznávání známých osobností nebo rostlin a zvířat. Po celou dobu se uživateli, který porušil pravidla, věnuje jeden pracovník. Na druhou stranu mají tito svá práva. Všichni pracovníci klubu se musí dbát na to, aby nebyla tyto práva uživatelů porušována. Práva klientů klubu Husita jsou tato:

1. Máš právo zůstat v anonymitě.

²⁶ Písemná dohoda s uživatelem viz. příloha č. 11

2. Máš právo využívat základní nabídku klubu.
3. Máš právo v rámci otevírací doby kdykoliv přijít a kdykoliv odejít
4. Máš právo pobývat v klubu i bez zapojení do nabízených činností
5. Máš právo podat stížnost s možností odvolání.
6. Máš právo využívat veškerou nabídku pro využívání volného času.
7. Máš právo využít nabídku pomoci v obtížných a krizových životních situacích.
8. Máš právo využít zprostředkovatelské a doprovodné služby klubu. (Pracovníci ti poskytnou kontakt, popřípadě tě doprovodí k jinému odborníkovi, či do jiné instituce.)
9. Máš právo na sebeurčení, svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání.
10. Máš právo podílet se na činnosti klubu a ovlivňovat ji.

Tato pravidla vycházejí z principů nízkoprahovosti, které jsou uvedena v teoretické části práce. K jednotlivým právům klientů se vztahují i další směrnice klubu Husita. Klienti mají možnost se zapojit do rozhodování o fungování služby. Mohou podávat návrhy a připomínky směřované ke kontaktním pracovníkům při jakékoli realizované aktivitě

- v případě, že jde o jednoduchou realizovatelnou věc, je náprava aplikována okamžitě
- v případě, že jde o složitější věc (např. systémovou), je o ní učiněn záznam do Žurnálu (kniha pracovních záznamů) a je probrána na nejbližší poradě. Klient je přitom na poradě pozván. Pokud klient není u projednání návrhu (připomínky) přítomen, je mu výsledek jednání sdělen při dalším kontaktu se styčným pracovníkem.

Dalšími způsoby sbírání návrhů a připomínek jsou:

- dotazníková šetření zaměřená na spokojenost se službou, diskuse s pracovníky, apod.
- příspěvky do schránky klubu, která je pravidelně (minimálně 1x týdně) vybírána a připomínkami se zabývá pracovní tým na poradě
- vznesením stížnosti.

Pracovníci klubu Husita mají za úkol cíleně zjišťovat názory a připomínky klientů (spokojenost, nespokojenost) s realizovanými činnostmi, zapojovat je do přípravy akcí, i jednotlivých rozhodnutí a dávat přednost názorům klientů před svými vlastními, pokud jsou řešení klientů realizovatelná, a neškodí.

Velmi důležitou směrnicí k přístupu ke klientům jsou Vnitřní pravidla na ochranu práva uživatelů. Pokud dojde porušení práv ze strany pracovníků je nutná okamžitá náprava. Jako prevence před porušením práv uživatelů slouží především dostatečná informovanost klientů, dodržování etického kodexu pracovníky, dodržování profesních hranic a odstupu,

jasně daná pravidla v organizaci, hrozící sankce, intervize a supervize. Jako příklad uvedu některé situace, které jsou považovány za porušení práv, a které vyžadující okamžitou nápravou.

1. Porušení práv klienta pracovníkem, jako je uzavření služby bez předchozího upozornění, zajištění provozu jen stážistou nebo dobrovolníkem a předčasný odchod pracovníka.
2. Nepřiměřená reakce na porušení pravidel a následné sankce spojené s osobní předpojatostí pracovníka, nepochopení sankce ze strany klienta nebo nedostatek informací poskytnutých při prvním kontaktu.
3. Porušení práv klienta jiným klientem, může jít o porušení práv a svobod a ponižování.
4. Porušení anonymity – pracovníci poruší deklarovanou anonymitu, zneužijí osobní data. Například pracovník zpřístupní klientův spis bez jeho souhlasu, nechá spis ležet na volně přístupném místě v klubu, pracovníci hovoří konkrétně o klientech na veřejných místech a pracovníci a nechávají volně přístupné dokumenty v počítači.
5. Porušení etického kodexu pracovníkem
6. Problematika terénní práce, jako je oslovení klienta při nevhodné situaci, návštěva prostoru při nesouhlasu klienta a nevhodně zvolené prostředí pro kontrakt (přítomnost třetí osoby).
7. Kontakt s klienty mimo pracovní dobu.
8. Zneužití postavení pracovníka, například vyžadování protislužby za poskytnutí standardní služby.

V klubu Husita během mé praxe nedošlo k závažnému porušení práv uživatelů, ale je velmi důležité mít tyto situace definované a pojmenované, tak jak to ukládají standardy kvality sociálních služeb.

7. SOCIÁLNÍ PRACOVNÍCI KLUBU HUSITA

Pracovníci klubu Husita jsou školení odborníci, jejich kvalifikační předpoklady vycházejí ze Zákona 108/2006 Sb., kterému klub Husita, jako poskytovatel sociálních služeb podléhá. Tento zákon rozlišuje sociální pracovníky a pracovníky v sociálních službách. Společným předpokladem pro výkon povolání sociálního pracovníka a pracovníka v sociálních službách je podle zákona 108/2006 Sb. je:

1. *Způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost podle tohoto zákona.*
2. *Bezúhonnost se posuzuje a prokazuje podle § 79 odst. 2 a 3.*
3. *Zdravotní způsobilost zjišťuje a lékařský posudek o zdravotní způsobilosti vydává praktický lékař a u zaměstnanců lékař závodní preventivní péče.²⁷*

Další podmínkou je odborná způsobilost pro výkon povolání sociálního pracovníka. Sociálního pracovníka může vykonávat ten, kdo má:

- a) vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost,*
- b) vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském nebo magisterském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu,*
- c) absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 5 let, za podmínky ukončeného vysokoškolského vzdělání v oblasti studia, která není uvedena v písmenu b),*
- d) u manželského a rodinného poradce vysokoškolské vzdělání získané řádným ukončením studia jednooborové psychologie nebo magisterského programu na vysoké škole humanitního zaměření současně s absolvováním postgraduálního výcviku v metodách manželského poradenství a psychoterapie v rozsahu minimálně 400 hodin nebo obdobného dlouhodobého psychoterapeutického výcviku akreditovaného ve zdravotnictví.*

Odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka při poskytování sociálních služeb ve zdravotnických zařízeních ústavní péče podle § 52 má též sociální

²⁷ Zákon 108/2006 Sb. Část osmá, Hlava I, § 110

pracovník a zdravotně sociální pracovník, který získal způsobilost k výkonu zdravotnického povolání podle zvláštního právního předpisu.

Při uznávání odborné kvalifikace nebo jiné způsobilosti státních příslušníků členských států Evropské unie se postupuje podle zvláštního právního předpisu.²⁸

Sociální pracovník vykonává dle zákona 108/2006 Sb. sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace.²⁹

Naproti tomu pracovníkem v sociálních službách je ten kdo vykonává:

a) přímou obslužnou péči o osoby v ambulantních nebo pobytových zařízeních sociálních služeb spočívající v nácviku jednoduchých denních činností, pomoci při osobní hygieně a oblékání, manipulaci s přístroji, pomůckami, prádlem, udržování čistoty a osobní hygieny, podporu soběstačnosti, posilování životní aktivizace, vytváření základních sociálních a společenských kontaktů a uspokojování psychosociálních potřeb,

b) základní výchovnou nepedagogickou činnost spočívající v prohlubování a upevňování základních hygienických a společenských návyků, působení na vytváření a rozvíjení pracovních návyků, manuální zručnosti a pracovní aktivity, provádění volnočasových aktivit zaměřených na rozvíjení osobnosti, zájmů, znalostí a tvořivých schopností formou výtvarné, hudební a pohybové výchovy, zabezpečování zájmové a kulturní činnosti a provádění osobní asistence,

c) pečovatelskou činnost v domácnosti osoby spočívající ve vykonávání prací spojených s přímým stykem s osobami s fyzickými a psychickými obtížemi, komplexní péči o jejich domácnost, zajišťování sociální pomoci, provádění sociálních depistáží pod vedením sociálního pracovníka, poskytování pomoci při vytváření sociálních a společenských kontaktů a psychické aktivizaci, organizační zabezpečování a komplexní koordinování pečovatelské činnosti.³⁰

V nízkoprahovém klubu Husita v současné době pracují dva sociální pracovníci, dva pracovníci v sociálních službách a pravidelně se podílejí na zajišťování služeb i dva dobrovolníci, z nichž jeden je romský asistent. Klub má svůj metodický postup pro přijetí nového pracovníka, který vychází z výše zmíněného zákona a dalších požadavků stanovených vedením klubu. Sociální pracovník ucházející se o místo na plný nebo částečný úvazek, musí

²⁸ Zákon 108/2006 Sb. Část osmá, Hlava I, § 110

²⁹ Zákon 108/2006 Sb. Část osmá, Hlava I, § 109

³⁰ Zákon 108/2006 Sb. Část osmá, Hlava I, § 116

být starší než 21 let. Dobrovolník musí dosahovat věku 18 let. V přímé práci s klientem je důležité, aby pracovník ctil Etický kodex klubu Husita, měl pevně zakotvené morální zásady a řídil se jimi. Dále se u pracovníků předpokládá tvořivost, motivace pracovat s dětmi a schopnost pracovat v týmu. Sociální pracovníci patří do skupiny pomáhajících profesí, které jsou ohroženy tzv. syndromem vyhoření. Jako prevence před výše zmíněným syndromem slouží i pravidelné supervize a intervize. Intervize jsou vnitřní porady pracovního týmu klubu. Na těchto poradách se řeší aktuální problémy, podávají návrhy na jejich řešení a jsou zadávány úkoly, na kterých je nutné pracovat. Z této rady je vyhotoven zápis do se všemi údaji a informacemi, které se na intervizi řešily. Intervize probíhají pravidelně jednou za 14 dnů. Odborné vedení týmu zajišťuje externí supervizorka na pravidelných supervizích. Supervize představuje důležitou oblast profesního růstu. *Původně byla běžnou součástí poradenství, psychoterapie a sociální práce. V posledních letech je stále více žádána a oceňována i v dalších oblastech práce s lidmi - pomáhajících profesích, medicíně, školství, výchově, managementu, pracovních týmů a organizacích. Slovo supervize může vyvolávat představu jakési vyšší kontroly, hodnocení. V koncepci integrativní supervize Českého institutu pro supervizi však tímto rozumíme bezpečnou, laskavou a obohacující zkušenost. Supervizor má být průvodcem, který pomáhá jednotlivcům, týmu, skupině či organizaci vnímat a reflektovat vlastní práci a vztahy, nacházet nová řešení problematických situací. Supervize může být zaměřena na prohloubení prožívání, lepší porozumění dané situaci, uvolnění tvořivého myšlení a rozvoj nových perspektiv profesního chování. Současně může být supervize také modelem učení. Cílem supervize tak může být vyšší uspokojení z práce, zvýšení její kvality a efektivity, prevence profesního vyhoření. Je prokázáno, že prostřednictvím „dominového efektu“ může být dobrá supervize prospěšná nejen supervidovanému, ale především jeho klientům, žákům, zaměstnancům atd.*³¹

Všichni pracovníci NPK Husita mají také povinnost dále se vzdělávat. Často využíváme bezplatné kurzy, které jsou hrazeny z Evropských strukturálních fondů. Všechny tyto kurzy jsou akreditovány Ministerstvem práce a sociálních věcí. Každý nový pracovník musí také projít školením o BOZP a PO a školením první pomoci.

³¹ <http://www.supervize.eu/o-supervizi/co-je-supervize/>

7.1 Etický kodex pracovníků

Povinností sociálních pracovníků v různých institucích je dodržovat Etický kodex. V klubu Husita tomu není jinak. Základním pilířem Etického kodexu je Listina základních práv a svobod a Zákony České republiky. Sociální pracovník ctí jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, mateřský jazyk, věk, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti. Nezbytnou podmínkou etického přístupu je dobrá vůle pomáhat na základě znalostí, dovedností a zkušeností jednotlivcům, skupinám a komunitám při jejich rozvoji a při řešení konfliktů se společností. Povinnosti vyplývající z Etického kodexu má pracovník i vůči klientovi. Pracovník respektuje uživatele služeb jako partnera se všemi právy a povinnostmi, včetně zodpovědnosti za svůj život. Pracovník jedná tak, aby nebyla poškozována důstojnost a lidská práva uživatelů služeb. Pracovník shromažďuje pouze informace nezbytně nutné pro poskytování služeb. Chrání klientova práva na soukromí a důvěrnost jeho sdělení. Je povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, které se vztahují k uživatelům služeb. Pracovník předchází závislosti uživatele na službě. Nízkoprahová zařízení jsou pro uživatele přechodnou stanicí, jelikož jsou přístupné do určitého věku a pracovník nesmí dopustit, aby se stal uživatel na službě závislý. I z toho důvodu je kladen důraz na samostatnost uživatelů a podporu a rozvíjení jejich dovedností a schopností, které mohou využívat ve svém dalším životě.

Dalším okruhem, který je součástí Etického kodexu, jsou povinnosti pracovníka vůči zaměstnavateli a dalším spolupracovníkům. Pracovník se podílí na vytváření prostředí, které umožňuje naplňování zásad tohoto kodexu. Pracovník se podílí na ovlivňování pracovních postupů s ohledem na co nejvyšší úroveň služeb. Pracovník respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů a ostatních odborných pracovníků. Vyhledává a rozšiřuje spolupráci s nimi a tím zvyšuje kvalitu poskytované služby. Respektuje rozdíly v názorech a praktické činnosti kolegů a ostatních odborníků. Připomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě a vhodným způsobem. Pracovník dbá na udržování a zvyšování profesní prestiže. Upozorňuje vhodným způsobem na prokazatelně nekvalitní a neodborné poskytování služeb.

Pracovník, který porušil etický kodex, je postihován sankcemi, dle míry provinění. Při nejzávažnějším porušení kodexu je s pracovníkem rozvázán pracovní poměr. Pokud by došlo v pracovním týmu ke konfliktům, řeší jí vedoucí nízkoprahového klubu Husita. Pokud by se konflikt týkal vedoucí klubu, řeší se tento konflikt na supervizi.

7.2 Sociální pracovník klubu Husita a práce v terénu

Pracovníci, kromě pobytu v klubu Husita a práce s dětmi v jeho prostorách, se také věnují práci na ulici, hlavně pak v letních měsících. Práce na ulici, jinými slovy streetwork je jednou z možností, jak přivést do klubu Husita nové klienty a nabídnout jim poskytované služby. I když klub má početnou skupinu uživatelů, stále některé romské děti zůstávají na ulicích a o fungování klubu nemají ponětí. Podle mých zkušeností jsou tři nejčastější způsoby, jak přivést nové zájemce do klubu Husita. První možností je již zmíněný streetwork, kdy pracovníci do klubu zájemce buď sami přivedou, nebo ho informují, kde se klub nachází. Druhou možností je informace poskytnutá třetí osobou. Touto osobou je vrstevník, rodič, pracovník školy nebo pracovník sociálního odboru Prahy 3. Poslední a nejčastější možností je, že zájemce přivede do klubu jiná osoba. Opět je to vrstevník, starší sourozenec nebo rodič. Všechny tři možnosti příchodu nového zájemce jsou početně vyrovnané.

V NPK Husita není pracovník, který by vykonával pouze práci na ulici, tj. práci tzv. streetworkera. Pracovníci klubu se střídají v rámci rozpisu služeb. Většinou dva pracovníci zůstávají v prostorách klubu a dva pracovníci jsou v terénu. Nikdy však nemůže zůstat v prostorách klubu pouze jediný pracovník. Přes samotnou výpravu je nezbytné mít zmapované okolí a vědět, kde se děti scházejí. Důležitá je také výbava pracovníků v terénu. Musí mít dostatečně nabitý mobilní telefon, tužku a zápisník, letáčky klubu a některou přitažlivou pomůcku, jako například míč, badmintonové páčky, soupravu na pomalý tenis nebo švihadla. Pracovníci navazují kontakt s dětmi na ulicích většinou pomocí nabízené aktivity. Oslovují děti a nabízejí jim hru. Další možností, že pracovníci nejprve pozorují děti a děti samy ze zvědavosti za nimi přijdou. Poslední možností kontaktu s potenciálním uživatelem služby je kontakt pomocí třetí osoby. To znamená, že pracovníka dovede ke skupince dětí uživatel služby a pracovníky představí. Pokud pracovník zájemce zaujme, odchází zájemce s pracovníkem do klubu. Pokud zájemce nechce navštívit klub v daném okamžiku, pracovník mu podá dostatečné informace a poskytne mu letáček klubu. Pokud si to zájemce přeje, věnuje se mu pracovník přímo v terénu, i když zájemce nechce navštívit klub okamžitě. Pracovník a zájemce pokračují ve vhodných aktivitách, během nichž pokračuje rozhovor a pracovník tak navazuje se zájemcem o službu důvěrnější vztah. Po skončení aktivit na závěr setkání, provede pracovník zpětnou reflexi, zda zájemce informacím porozuměl, podá ruku a loučí se.

Může se stát, že zájemce dá pracovníkovi najevo, že se chce věnovat vlastní činnosti bez přítomnosti pracovníka. Pracovník se v tomto případě rozloučí se zájemcem podáním

ruky a opět připomene existenci klubu Husita. Získat důvěru dětí je někdy obtížné. Obtížnější je to u neromských dětí, které jsou z domova dostatečně poučeny, že je lépe cizím lidem nedůvěřovat.

Jak již jsem se zmínila výše, první kontakt neprobíhá jen na ulici, ale i v prostorách klubu. Zájemce přichází, pracovník mu vychází vstříc, podá ruku, představí se, pozve zájemce dál a nabídne mu místo k sezení. Pracovník si sedne k zájemci přímo, neměl by sedět za počítačem ani nad zájemcem stát. Rozhovor začíná stejnými neformálními otázkami jako při navazování kontaktu na ulici. Tento rozhovor je veden krátce a dle situace. Pracovník se blíže představuje (jméno, pozice a další základní informace) a dále pracovník představuje činnost klubu. Je důležité, aby po sdělení přiměřeného počtu informací došlo ke zpětné vazbě a bylo zjištěno, zda zájemce podaným informacím porozuměl. Vedený rozhovor musí pracovník přizpůsobit schopnostem klienta a jeho věku (např. u mladších zájemců nepoužívat složité věty, cizí slova atd.). Dále se pracovník táže zájemce, co ho do klubu přivedlo, jak se o něm dozvěděl a jaká jsou jeho očekávání. Touto částí rozhovoru si pracovník ověřuje, zda je zájemce „ve správných dveřích“. Pracovník směřuje další část rozhovoru k tomu, aby o zájemci získal konkrétní informace, jak se jeho přání a očekávání ztotožňují s nabízenými službami klubu. Pokud zájemce přichází s nejasnými cíly nebo není schopen je vyjádřit, pracovník ukončuje rozhovor domluvou o dalším setkání (např. za týden, 14 dnů, či po delší době). Zájemce je v této fázi vyzván k prohlídce klubu, přečte pravidla a práva klientů, která jsou vyvěšena v prostorách klubu. Je seznámen s pravidly, jak podat stížnost nebo i projevit přání. Pracovník ho seznamuje s ostatními pracovníky klubu a představuje ho klientům. Znovu zájemci zopakuje, jaké možnosti využití volného času klub nabízí a táže se zájemce, čemu by se chtěl v tuto chvíli věnovat. Tento se začíná věnovat s ostatními té činnosti, jakou si sám zvolil. Další rozhovory pak probíhají dle smluvené schůzky.

8. PRINCIP NÍZKOPRAHOVOSTI V PRAXI

Význam nízkopraховosti byl popsán v teoretické části práce. Nyní budeme jeho principy ilustrovat z hlediska praxe. Pro lepší přehlednost se budeme každému principu věnovat zvlášť.

Časová dostupnost, jako jeden z principů nízkopraховosti, se zakládá na vhodně zvolené otevírací době vyhovující klientům. Tento princip je nediskutabilní. Otevírací doba v NPK Husita je od 14.00 do 18.00. Většina našich klientů je ve dvě hodiny odpoledne již doma ze školy a mají prostor pro svůj volný čas. Setkala jsem se ze strany klientů s dotazem, proč není klub Husita otevřen déle. V zimních měsících je otevírací doba do šesti hodin adekvátní, vzhledem k počtu mladších klientů a dřívějšímu stmívání. V letních měsících by otevírací doba mohla být o hodinu delší (tj. do 19.00), aniž by to omezovalo další povinnosti dětí. Většina našich klientů, zvláště pak mladších, kolem sedmé hodiny večerí.

NPK Husita sídlí na Praze 3, kde žije větší počet romských rodin. Klub je umístěn na dostupném místě, v lokalitě, kde žijí sociálně slabé a jinak znevýhodněné rodiny a jednotlivci. Klub je zařízen tak, aby nepůsobil sterilně a neodrazoval cílovou skupinu od docházení. Klub má tři místnosti a ve všech jsou položeny koberce. Největší místnost slouží k různým výtvarným aktivitám, společenským hrám, přednáškám, hudebním kroužkům a dalším aktivitám. V této místnosti je také vystavena většina výrobků a výkresů našich klientů. Výkresy jsou pokryté celé stěny této místnosti. Pro některé příchozí může působit tato místnost poněkud chaoticky, ale klienti se tam cítí dobře.³² Další menší místnost slouží hlavně jako učebna. Klienti si zde vypracovávají domácí úkoly, vypracovávají udělené sankce a učí se. Zároveň je tato místnost využívána jako kancelář, kde je umístěn pracovní počítač a zamykatelná skříň s dokumenty. Poslední a zároveň nejmenším prostorem je počítačová místnost, a jak už názvu vyplývá, jsou zde umístěny počítače. Na počítačích se učí klienti pracovat s internetem, emailovou schránkou, základními textovými programy a učit se za pomoci naučných CD-romů český jazyk, matematiku, zeměpis, přírodopis a jiné. Klienti také využívají počítače, k nahrávkám hudby vlastní produkce a k hrám. V počítačové místnosti je také umístěna velká tabule s pravidly a právy klientů.³³ NPK Husita má dostatek klientů a umístění klubu splňuje princip nízkopraховosti z hlediska prostorového umístění. Tento princip považuji za fungující a nutný. Z řad našich klientů by dojížděla do nízkopraховého klubu jen menšina.

³² Ilustrační foto viz. příloha č. 12

³³ Ilustrační foto viz. příloha č. 13

Dalším principem nízkoprahovosti je odstranění psychologických bariér. V tomto případě je velice důležitý přístup pracovníků ke klientům, tak aby jejich chování a jednání neodrazovalo klienty k opětovnému příchodu do klubu. Je důležité, aby klub byl bezpečným prostorem a za bezpečný prostor jej považovali i klienti sami. Konkrétním a citlivým problémem je v NPK Husita rasistické chování ze strany klientů. Mnohokrát jsem se setkala s nadávkami a narážkami na barvu pleti pracovníků. Většinou jsou tyto nadávky používány v konfliktní situaci. Klienti jako Romové se chovají jinak i k dalším klientům, kteří jim nějakým způsobem nevyhovují. Například, někteří z nich se chovali hrubě ke klientovi, který je černochem kubánského původu. Pracovníci klubu, ani v konfliktních situacích, nepoužívají slovní obraty, které by mohl někdo označit za rasistické, naopak klienti romského původu je používají často.

Klient na základě standardů kvality sociálních služeb získává mnoho výhod a sociální pracovníci se v mnohém museli přizpůsobit. Sociální pracovník vykonává náročnou práci, její náplní je pomoc druhým. Položila jsem si otázku, zda se nemůže stát to, že se stane „otrokem“ klienta. V NPK Husita se během posledního roku objevovaly názory, že pracovníci berou na klienty peníze a tudíž, že klienty potřebují. Dále pak také, že my pracovníci jsme tu od toho, abychom dělali všechno pro klienty. Z části je to pravda, ale klienti si to interpretovali poněkud jiným způsobem než tomu ve skutečnosti je. Myslí si, že pracovníci jsou nástrojem k uspokojování jejich potřeb. Tito však nejsou v tomto postavení, a to je třeba klientům stále zdůrazňovat. Názor, že klub získává za klienty peníze, mají děti pravděpodobně od rodičů. Čerpání dotací je základní podmínkou pro existenci NPK Husita. V dotačních formulářích se uvádí i počet klientů a kontaktů, ale klienti svou myšlenku prezentují tak, že my pracovníci částečně čerpáme dotaci, která je určena výhradně klientům. Samozřejmě tomu tak není. Klienti i jejich rodiče jsou si vědomi toho, že oni jako Romové, jsou středem zájmu a podpory od různých nadací i státu. V některých případech pak může dojít ke zneužívání této péče. Pracovníci klubu respektují specifika romských klientů, ale zároveň se k nim chovají tak, aby neměli pocit, že jsou znevýhodnění a slabší. Je důležité s klienty hovořit jejich názorech a doptávat se jich na jejich původ a jejich vysvětlení. Mají ke klientům rovný přístup a vysvětlují jim fungování NPK Husita. Financování provozu NPK Husita je nákladné, stojí mnoho úsilí a času získat dostatek finančních prostředků.

Poslední a nejvíce diskutovaný princip je finanční dostupnost, to znamená poskytování standardních služeb zdarma. V NPK Husita je nadstandardní zpoplatněnou službou tisk fotografií a dále klienti přispívají na několikadenní letní výlet, ale jen symbolickou částkou. Jak již jsem se zmínila v teoretické části, je otázkou, zda je tento přístup zcela správný.

Klienti v NPK Husita jsou romského původu a o to je složitější výše položená otázka. Často slyšíme v médiích o diskriminaci nebo naopak trestné činnosti romských spoluobčanů. Je faktem, že převážná většina romských rodin pobírá různé sociální dávky nebo podporu v nezaměstnanosti. Z vlastních zkušeností vím, že díky zachytivé sociální síti a počtu dětí v romských rodinách nejsou tyto rodiny finančně na hranici chudoby. Často ale bohužel neumí s penězi zacházet. Pokud mají peníze, nepočítají s tím, že jim dojdou. Nakupují potraviny, dětem hračky, chodí do restaurací, ale najednou zjistí, že již všechny peníze utratili a do dalšího výplatního termínu je ještě daleko. Problém se zacházením s penězi mají již i děti, jak jsem se přesvědčila na zmíněném výletě. Peníze, které měli klienti sebou, chtěli utratit hned po příjezdu při návštěvě prvního obchodu. Abychom tomu zabránili a zároveň tím i okamžité ztrátě těchto finančních prostředků, založili jsme dětem pomyslná konta. Pomyslné konto spočívalo v tom, že každý klient měl u nás pracovníků uloženu svou finanční hotovost ve zvláštní obálce se svým jménem. Každý si spočítal ze své celkové hotovosti, kolik může utratit na den, tak aby si ještě poslední den u odjezdu mohl něco koupit. Učit hospodaření s penězi už od útlého věku je velmi důležité. Pokud klienti odjíždějí s NPK Husita na výlet, platí symbolickou částku nejpozději den před odjezdem. V minulosti se ale stalo, že rodiče nezaplatili vůbec, nebo jen část, což byla chyba z naší strany pracovníků, opožděné platby jsme neměli dovolit. To se bohužel stalo a dodnes nám některé romské rodiny dluží finanční hotovost.

Jak již jsem se zmínila na začátku předchozího odstavce, jsou standardní služby v klubu Husita zdarma. Je však problémem, pokud klient cokoli rozbije, aby škodu nahradil. Klienti za nic neplatí a řekla bych, že berou za samozřejmé, nést následky za poškozenou nebo rozbitou věc. Prakticky není možné získat od klienta nebo jeho rodiny náhradu škody. Jednalo o nevratné poškození dveří, rozbité okno, rozbitou lampičku i další drobnější věci. Klienti jsou na své věci velice opatrní, a pokud dojde ke ztrátě osobní věci klienta je to problém, který se řeší s celou rodinou. NPK Husita nabízí úschovu věcí do zamykatelné skříně, pokud tak klient neučiní, tak za ztrátu neručíme. Toto oznámení je také vyvěšeno na velké tabuli v počítačové místnosti. Problém s financemi není podle mého názoru v jejich úplném nedostatku, plyne však z výchovy a mentality Romů. Romové nevidí důvod, proč by měli finančně zabezpečovat volný čas dětí. Je stále výjimkou, aby romské dítě navštěvovalo souvisle nějaký kroužek. Právě pro to byly zřízeny NZDM, aby tyto děti netrávili volný čas na ulici a byly motivovány vykonávat různé činnosti a naučit se pracovat se svým volným časem. Většina rodičů našich klientů jsou informováni, o tom, že jejich dítě navštěvuje NPK Husita. Mnozí z nich však nemají zájem informovat se blíže, je jim lhostejné zda je jejich dítě

na ulici nebo v zařízení, kde mu vyškolení pracovníci poskytnou nejen bezpečný prostor pro jeho seberealizaci, ale i informace, pomoc a podporu.

8.1 Vlastní postřehy a názory

Mezi standardní služby poskytované v NPK Husita nepatří občerstvení nebo zhotovení fotek a nosičů s hudbou. Pokud by tyto služby byli využívány za symbolický poplatek, myslím, že by to nebylo v rozporu s principem nízkoprahovosti a zároveň by se klienti učili hospodařit a získávat životní zkušenost. Někteří klienti si myslí, že vše dostanou, když chtějí a my pracovníci musíme dělat všechno vše, co si přejí a dávají to verbálně najevo. Ze zkušenosti vím, že naši klienti disponují finančními částkami a to až do výše 200Kč. Tuto částku si nosí do klubu a postupně odbíhají a kupují si za ní sladkosti, limonády a v horším případě cigarety. Zamýšlím se nad otázkou, zda princip vše zdarma pomáhá nebo naopak, může cílové skupině uškodit. To že jsou služby poskytovány zdarma, slouží i jako motivace k užívání služeb NPK Husita. Vzhledem k tomu, že jsou klienti NPK Husita romského původu je to pro ně samozřejmě přijatelné, a asi by nedali přednost jakékoliv placené aktivitě. Jak již jsem se zmínila v teoretické části, Romové nevidí důvod, proč by měli vydávat peníze na volný čas dětí. Jedním z cílů v NPK Husita je také příprava dětí na budoucí život a zdůraznění potřeby vzdělání. Pokud tedy klienti využívají standardní služby v NPK Husita zcela zdarma, je potřeba klientům vysvětlovat, jak se vlastně stalo, že tyto služby zdarma jsou. Je potřeba zdůrazňovat, že vše co v klubu mohou dělat a veškeré vybavení zdarma zcela jistě není. Stálo to několik hodin práce vedoucích pracovníků nad projekty a dotačními programy, tak aby bylo možné nadále poskytovat tyto služby. Klientovi musíme vysvětlit, že pokud by nebylo té tvrdé práce nad projekty, nebyly by finanční prostředky na provoz a klub by musel být uzavřen, nebo by oni sami museli přispívat na jeho chod, tím by se však klub stal jen zařízením na využívání volného času, nikoli však nízkoprahovým. Je třeba ukázat klientům model budoucího života. Ukazovat příklady, toho že v životě není téměř nic zadarmo. Získat uplatnění a pozici v dnešní společnosti není jednoduché a zvláště pak pro romskou část populace, která je stále stigmatizována.

Pokud by některé nadstandardní služby byly v nízkoprahových zařízeních zpoplatněny, vedlo by to asi ke snížení počtu uživatelů služeb, nebo by klienti využívali tyto nadstandardní služby minimálně. Z druhé strany, pokud má klient opravdu zájem, například o svou fotografii z tábora, tak si ji v NPK Husita ji koupí. Peníze, které klient zaplatil za fotografii, se mu vrací v podobě pomůcek či sladkých odměn. Jako motivující příklad ze

života můžeme říkat, že pokud si on klient zaplatí kurz anglického jazyka, získá osvědčení nebo certifikát a vrátí se mu to nazpět v podobě lepšího zaměstnání nebo vyššího finančního ohodnocení.

Důležitým článkem práce s klientem je také motivace. Motivovat klienta k doučování nebo vykonávání nějaké vzdělávací aktivity je složité. Jako motivace fungují v NPK Husita odměny. Klienti by měli pochopit, že vzdělávání je pro jejich osobní užitek. Určité formy testů a diktátů jsou používány v klubu jako sankce za porušení pravidel. Odměny jsou udělovány za jakoukoliv samostatnou aktivitu, kterou si klient zlepšuje dovednosti a získává nové zkušenosti. Jedná se, například, o výtvarně povedené dílo (zlepšení jemné motoriky, práce s barvami), přečtení textu (rozšíření slovní zásoby, zlepšení výslovnosti a plynulosti čtení), hledání a výpisy z mapy (zlepšení orientačních schopností, získávání povědomí o uspořádání států) a podobné aktivity. Myslím si, že mnohem přínosnější by byla větší systematičnost než jednorázové úkoly. Vzhledem k tomu, že každý klient má svou kartu v počítači je možnost nastavit určitý bodový systém. Za deset bodů by byla možná odměna. Jeden bod by klient získával právě na základě nějaké samostatné aktivity, jejichž příklady jsem jmenovala výše, a kterou si klient sám iniciuje. Každý den by mohl klient získat jeden bod, ne však více. Tomu, kdo získal bod, zapíše pracovník bod do jeho karty s datem a konkrétní činností, kterou klient dělal. Za deset bodů získává klient hmotnou odměnu nebo nějakou výhodu, jeho konto se vynuluje a může začít sbírat body znovu. Klienty by k dalším činnostem motivovala odměna, která je posunuta až po nasbírání určitého počtu bodů. Nikoliv však pouze jen za jednu činnost.

Principy nízkoprahosti v praxi jsou potřebné a rozhodně přispívají procesu dlouhodobé integrace. Většina NZDM má své různé projekty týkající se volného času nebo vzdělávání. Tyto jednotlivé projekty jsou součástí dlouhodobého procesu integrace. Je důležité, aby pracovníci klubů komunikovali s rodinou nebo, aby alespoň rodiče byli informováni o činnostech NZDM. Někdy je komunikace s rodiči nezbytná, například pokud se jedná o organizaci letního tábora. Děti i rodiče se většinou vyhýbají jakékoliv institucionalizované pomoci nebo zařízení. Právě zařízení, která fungují na principu nízkoprahovosti, jsou přijatelným řešením pro romskou populaci. V NZDM je přátelské prostředí a pracovníci jsou mladí vzdělaní lidé. V NPK Husita je většina klientů dlouhodobých. Přišli poprvé do klubu v útlém dětském věku a jsou klienty až do dovršení hranice šestnácti let. Největší počet kontaktů má klub Husita v letních měsících. V srpnu je návštěvnost klubu Husita největší. Je to způsobeno tím, že pokud je nepříznivé počasí zůstávají někteří klienti doma, pokud je počasí přijatelné, jsou klienti venku na ulicích a stahují se do nízkoprahových zařízení.

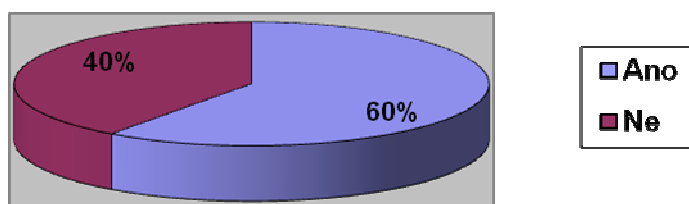
9. DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ V NPK HUSITA

Na počátku bych ráda uvedla, že počet stálých klientů NPK Husita je padesát. Klientů, kteří vyplňovali dotazník, bylo 20. Klub má většinu klientů mladších, proto dotazník vyplňovalo jen 20 klientů, kteří ve věku 13 až 15 let byli schopni otázky dostatečně pochopit. Počet kontaktů za rok má NPK Husita 1500 – 2400, tento počet se rok od roku liší.³⁴ Kontakt znamená více jak 10 minut jednání s klientem, jednotliví klienti své kontakty mohou opakovat.

V dotazníkovém šetření jsem se zaměřila na zmíněné principy nízkoprahovosti. Dotazník jsem dala vyplnit dvaceti klientům ve věku 13 až 16 let. I když v NPK Husita je cílová skupina od šesti do šestnácti let, klienty pro vyplnění dotazníků jsem volila mezi staršími. Dotazník byl zaměřen na to, jak klienti vnímají principy nízkoprahovosti, zda se cítí být sociálně znevýhodnění a zda mají podvědomí o tom, co je sociální vyloučení. Dotazník je jako příloha součástí této práce.³⁵ Otázky jsem pokládala jednoduchým způsobem a s každým klientem jsem dotazník vyplňovala zvlášť, tak aby nedošlo ke špatnému pochopení položené otázky.

První otázka, kterou jsem položila, se vztahovala k tomu, zda je klienti vědí, že je klub Husita nízkoprahové zařízení. Z dvaceti klientů odpovědělo 12 ano a 8 ne.

Víš, že klub Husita je nízkoprahový?

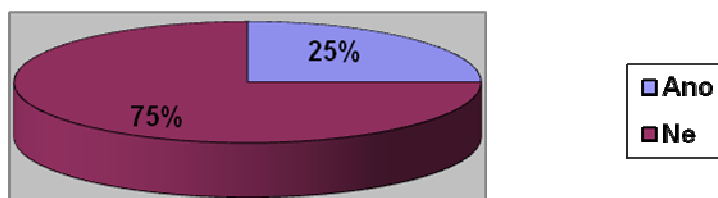
Další otázka směřovala k tomu zjistit, zda klienti vědí, co znamená nízkoprahový klub. Z dvaceti klientů odpovědělo 5, že vědí co je to nízkoprahový klub a 15 klientů odpovědělo, že neví. Pokud klient odpověděl, že ano byla položena ústně doplňující otázka, aby nedošlo

³⁴ Počet kontaktů NPK Husita za roky 2005, 2006 a 2007 viz. příloha 14 - 16

³⁵ Dotazník viz. příloha č. 17

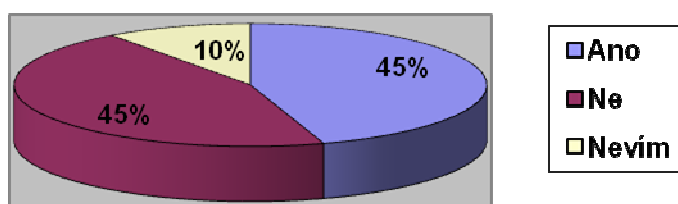
ke zkreslení údaje, že klient odpoví ano, a ve skutečnosti neví, co nízkoprahový klub je, nebo má o tomto pojmu jinou představu.

Víš co znamená nízkoprahový klub?

Další otázka se týkala diskutované finanční stránky. Položila jsem přímou otázku, zda by klienti docházeli do klubu, pokud by museli za některé služby nebo hmotné věci platit. Tyto odpovědi mě osobně překvapily. Čekala jsem negativní odpovědi, ale devět klientů odpovědělo, že by jim to nevadilo, 9 klientů by do klubu nedocházelo a 2 klienti nevěděli. Klienti, kteří odpověděli ne, na další otázku proč uvedli, že by si koupili něco jiného, než aby zaplatili symbolickou částku za CD s hudbou fotografií nebo čaj.

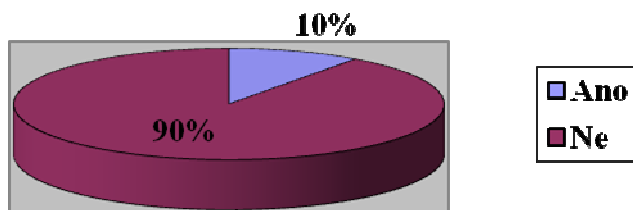
Chodil bys do klubu kdybys musel za některé služby platit? (CD s hudbou, čaj, káva)

Čtvrtá položená otázka byla spíše pokusem a výsledek nebyl pro mne překvapující. Zjišťovala jsem, zda někdo z klientů ví, co znamená sociální vyloučení. Z dvaceti klientů jen jeden klient odpověděl ano a dokázal vysvětlit pojem sociálního vyloučení. Ostatní klienti jen typovali, co znamená sociální vyloučení. Musím říci, že některé odpovědi byli opravdu

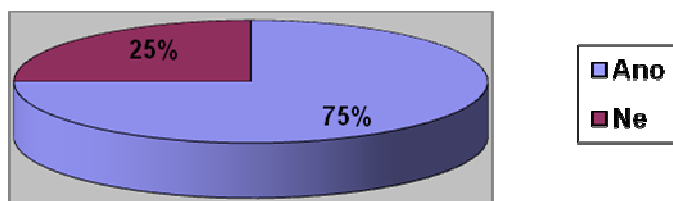
úsměvné. Například jeden klient odpověděl: „Sociální vyloučení je když vás vyloučí ze sociálky“. Jiný klient odpověděl: „Sociální vyloučení je, že mě vyloučíte z klubu“.

Víš, co je sociální vyloučení?

Pátou otázku jsem směřovala k tomu, aby si klienti uvědomili, že dochází do nízkoprahového klubu a jsou tedy cílovou skupinou. Klientů jsem se zeptala, zda vědí jaká je tato cílová skupina pro klub Husita, do kterého docházejí. Klienti jsou seznámeni s metodikou a základními pravidly a proto mě nepřekvapilo, že 15 klientů odpovědělo, že znají cílovou skupinu a 5, že bohužel neznají.

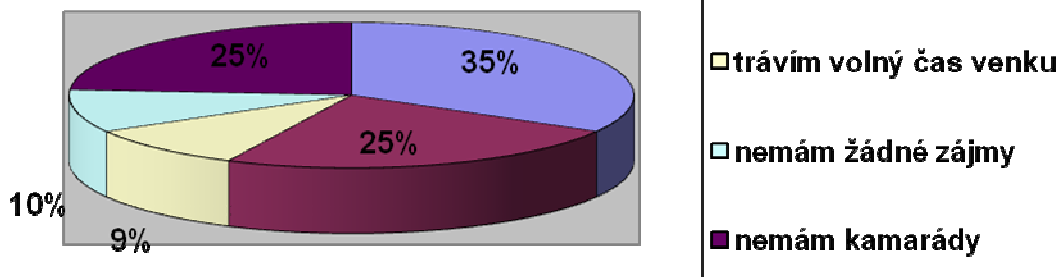
Víš pro koho je klub určen? (cílová skupina)

Po zodpovězení této otázky jsem tázaným klientům přečetla cílovou skupinu a poprosila je, aby označili skupinu, do které si myslí, že spadají. Cílová skupina NPK Husita je uvedena v kapitole číslo 6 této práce. Do výběru cílových skupin, které měli klienti označit, jsem nezahrnula cílovou skupinu definovanou věkem a místem bydliště nebo pobytu, jelikož do této skupiny spadají všichni klienti. 7 klientů odpovědělo, že mají problémy ve škole, 5 klientů má větší problémy doma, 2 klienti uvedli, že většinu volného času tráví venku, skoro více než doma, stejný počet klientů uvedl, že nemají vyhraněné zájmy a nic je dlouhodobě

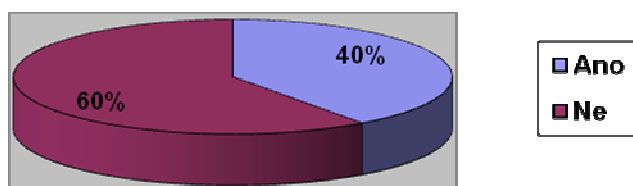
nebaví. Poslední 4 klienti uvedli, že nemají kamarády a dva z nich jsou pravděpodobně i šikanováni.

Do jaké skupiny si myslíš, že patříš?

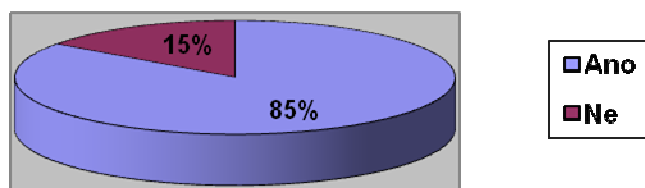
Osmá otázka se týkala dalšího principu nízkoprahovosti. Konkrétně umístění klubu. Cílem bylo zjistit, zda by klienti dojížděli do nízkoprahového zařízení. Čekala jsem spíše záporné odpovědi, ale převazovaly kladné. 12 klientů odpovědělo, že by byli schopni dojíždět a 8 klientů se vyjádřilo negativně.

Dojížděl bys do klubu Husita i kdyby byl blíž jiný klub?

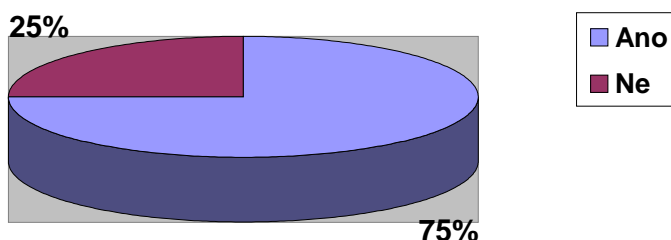
Předposlední otázka, na kterou jsem chtěla znát odpověď, byla zaměřena na prostředí klubu, zda se tam klienti cítí dobře a vyhovuje jim vybavenost NPK Husita. 17 klientů se vyjádřilo kladně a 3 klienti odpověděli, že ne. Dva klienti ze tří, kteří odpověděli negativně, uvedli, že jim chybí v klubu stolní fotbal a jeden klient uvedl, že mu vadí koberec, jelikož si musí sundávat boty.

Líbí se ti, jak je klub vybaven a uspořádán?

Poslední otázka, kterou jsem položila, byla zaměřena na to, jak hodně klienti chtějí být v anonymitě, zda by jim vadilo sdělovat pracovníkům informace o své osobě. Jelikož NPK Husita je nízkoprahovým zařízením, mají klienti právo na anonymitu, nemusí pracovníkům sdělit ani své jméno. Jelikož, ale dle Standardů kvality sociálních služeb musí NPK Husita vést evidenci o návštěvnosti i o každém klientovi, co kdy v klubu dělal a na čem pracoval, používají se přezdívky nebo přidělená identifikace pod číslem. NPK Husita vede evidenci pod křestními jmény klientů, protože se zatím nestalo, aby klient nesdělil své jméno a dal nesouhlas k jeho zapsání. Do klubu by nadále chodilo 15 klientů a 5 klientů pravděpodobně ne.

Chodil bys do klubu, kdybychom po tobě vyžadovali informace o sobě?

Po zpracování dat z vyplněných dotazníků, mě nejvíce překvapily odpovědi na otázku zpoplatnění služeb. Je pro mě překvapením, že 9 klientů z dvaceti odpovědělo, že by byli ochotni zaplatit za některé služby. Samozřejmě symbolicky. Za svou praxi jsem se setkala i s tím, že klient sám od sebe chtěl zaplatit, aby si mohl udělat horkou čokoládu. V probíhajícím rozhovoru po vyplnění dotazníků, jsem se klientů tázala, na jakém základě by

jim nevadilo dávat peníze za některé služby. Odpověděli, že do klubu chodí dlouho a jsou na pracovníky klubu zvyklí, líbí se jim v klubu a kapesné dostávají od rodičů. Další otázka, jejíž výsledek mě překvapil, je dojíždění do klubu. Je pravděpodobné, že někteří z klientů, kteří odpověděli, že by do klubu dojížděli, by častěji navštěvovali klub, umístěný blíže jejich bydlišti. Otázka, která se týkala anonymity, mě osobně nepřekvapila, většina klientů nemá důvod, proč nám nesdělít své jméno nebo příjmení. I když, co se týče základních dohod s klientem, v deseti případech dva klienti své údaje nevyplnili. Klient má právo na to, aby byl v anonymitě bez udání důvodu. Anonymitu využívají více klienti nízkoprahových zařízení, která se specializují na drogově závislé.

Celkové hodnocení dotazníků, dle odpovědí klientů, vypovídá o tom, že odstranění některých principů nízkoprahovosti by klienty neodradilo služby využívat. Je otázkou, zda by to opravdu tak fungovalo v praxi. Posuzování principu bezplatnosti služeb dopadlo nerozhodně, stejný počet klientů odpověděl kladně i záporně. Princip bezplatnosti je ten nejdiskutabilnější. Naopak, co se týká anonymity, klienti ji nevyžadují. Většina tázaných odpověděla, že jim poskytnutí osobních údajů nevádí. Není pochyb o tom, že klienti vnímají principy nízkoprahovosti, ale mnohdy nevědomě. Některé principy již berou jako samozřejmost a mají tendenci je přenášet i do běžného života. Z tohoto důvodu existuje možné riziko aplikace těchto principů. Nejvíce pak u bezplatnosti. Proto, jak jsem zmiňovala již v předchozích kapitolách, je nutné klientům připomínat, že i to co se zdá zadarmo, ve skutečnosti zadarmo není. Tím mám na mysli původ financí pro provoz nízkoprahových zařízení. Bez dotací by klienti nemohli využívat tyto služby. Jinými slovy vlastně tyto sociální služby zaplatil za klienty stát a nestátní organizace poskytující dotace.

Závěr

Problém sociálního vyloučení Romské populace je hluboce zakořeněný problém nejen v České republice. Na romskou populaci nahlíží mnoho lidí s předsudky, které se jen těžko vyvracejí. Romové jsou minoritní skupinou a jejich činy jsou „více vidět“. Problém sociálně vyloučených nelze vyřešit za měsíc. Je to záležitost několika let a měla by fungovat vzájemná propojenost sociálních služeb, která se v dnešní době viditelně rozvíjí. Nástrojem ke zjištění potřeb sociálně znevýhodněných občanů je také komunitní plánování, kterého se sama účastním jako zástupce zařízení poskytující sociální služby.

Cílem této práce bylo studovat problém sociálního vyloučení a vysvětlit další pojmy s ním souvisejících. Dále bylo cílem nastínit problematiku romských spoluobčanů a poukázat na jejich jednotlivé problémy, které zapříčiňují vznik předsudků u majoritní společnosti. Jejich situace je začarovaným kruhem, a jakmile se vyskytne jeden problém nebo nedostatek (například nízké vzdělání), další potíže na něj navazují i díky normám naší společnosti. Nízké vzdělání, z toho plynoucí nezaměstnanost, z toho plynoucí nízké příjmy a z toho plynoucí kriminalita. V teoretické části také uvádím některé charakterové vlastnosti Romů, pomocí kterých bychom mohli pochopit jejich jednání a chování v určitých situacích.

Podstatnou část této práce tvoří nízkoprahovost jako pojem a fungování nízkoprahových zařízení. Seznámení s tímto principem je obsaženo v teoretické části práce. V praktické části je popis nízkoprahového zařízení Husita. Specifikem tohoto zařízení je jeho klientela, kterou tvoří z převážné části romské děti. Nízkoprahová zařízení pracují se sociálně znevýhodněnými dětmi a částečně i rodiči. Právě Romové jsou početně zastoupenou sociálně znevýhodněnou skupinou. Principy nízkoprahovosti mají podstatný vliv na integraci romské menšiny. Je důležité pracovat s dětmi již od útlého věku. Tento požadavek splňují nízkoprahová zařízení.

Práce měla také za cíl seznámit čtenáře, a to teoreticky i prakticky, s problémem nízkoprahovosti a pomoci mu tak získat náhled i konkrétní názor na roli tohoto principu při potlačování sociálního vyloučení romské populace.

Seznam použité literatury

1. Hübschmannová Milena: Šaj pes dovakeras (Můžeme se domluvit), Pedagogická fakulta UP, Olomouc, 1993
2. Kolektiv autorů: Sociální exkluze a nové třídy, Masarykova univerzita, Brno, 2000
3. Šimíková, I., Vašečka I. a kol: Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace, Barrister & Principál, Brno, 2004
4. Sirovátka Tomáš: Sociální vyloučení a sociální politika, Masarykova univerzita a Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Brno, 2006
5. Nečas Ctibor: Holocaust českých Romů, Prostor, Praha, 1999
6. Bartošíková Iva, Vorlíček Radovan: Příručka pro nízkoprahové terapeutky, Albert, Brno, 1998
7. Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působící v této oblasti, Gabal Analysis & Consulting, Praha, 2006
8. Říčan Pavel: S Romy žít budeme, jde o to jak, Portál, Praha, 1998,
9. Jakoubek Marek: Romové – Konec (ne)jednoho mýtu, Socioklub, Praha, 2004
10. Balbín Jaroslav: Romové a volný čas, Hnutí R, Ústí nad Labem, 1997,
11. Autorský kolektiv, Romové, bydlení, soužití, Socioklub, Praha, 2000
12. Kolektiv autorů Muzea romské kultury: Romové, tradice a současnost, SVAN a Moravské zemské muzeum, Brno, 1999
13. Navrátil Pavel a kolektiv Romové v české společnosti, Portál, Praha, 2003
14. Zákon o sociálních službách 108/2006 Sb.
15. www.streetwork.cz
16. www.romove.radio.cz
17. www.supervize.eu

Seznam příloh

Summary

Přílohy

Seznam příloh

Příloha č. 1	60
Příloha č. 2	63
Příloha č. 3	64
Příloha č. 4	65
Příloha č. 5	66
Příloha č. 6	67
Příloha č. 7	68
Příloha č. 8	69
Příloha č. 9	70
Příloha č. 10	71
Příloha č. 11	72
Příloha č. 12	73
Příloha č. 13	74
Příloha č. 14 – 16	75 - 77
Příloha č. 17	78

Summary

Role nízkoprahovosti při potlačování sociálního vyloučení romské populace

The role of easy-access establishments in limiting the social exclusion of Romany population

Michaela Novotná, DiS.

The theoretical part is aimed to provide an analysis of the concept of social exclusion and its frequency. The second chapter of the theoretical part reviews the Romany history, the evolution of the nation in time and their behavioral specifics. Working with the Romany minority and it is important to understand these specifics and respect them to avoid possible conflicts the prejudices are to some extent caused by the ignorance. The last chapter of the theoretical part deals with the concept of an easy- access establishment. The term has been used for a relatively short period in connection with the rising number of these establishments in Czech Republic.

The second part of the theses is a practical one and it is formed by a detailed description of activities of the easy- access club Husita in Praha 3, where I have been working during the last four years as the deputy head and a social activist working directly with the club's clients. The easy accessible club Husita is frequented mostly by Romany children.

The individual chapters have their specific aims, the first one is devoted to the clients and their rights. The approach of social workers to the clients is also under discussion here. Their qualifications and duties, the daily educational activities, the first contact with a client included are scrutinized in detail, too. A separate chapter is devoted to the easy-access principle in our practice, the concept itself is defined and its value evaluated with regard to its influence on the Husita club's clients. The chapter also points to possible risks of its application and summarizes the clients' reactions. The last chapter of the practical part presents the results of the interview performed in the club with aim to find out the client's reactions to possible future changes in the operations of the club. The questions presented were directed to an easy-access principle with the stress on the practical problems as the club's capacity, its financing and present location are. The amount of information requested by the club from the clients was considered. The interview was also designed to find out whether the clients are aware of their social status and are acquainted with some basic concepts.

PRAHA 3**ANALYZA LOKALITY, JEJÍ VZNIK A VÝVOJ**

Typ lokality	Jednotlivé činžovní domy v rámci městské čtvrti Kategorie bytů jsou různé, často 3. a 4. kategorie. V některých případech se jedná o holobyty.
Poloha lokality v rámci obce	Běžná zástavba
Míra prostorového vyloučení	Žádné Sociálně nevyloučení žijí v těsném sousedství. Občanská vybavenost je velmi dobrá.
Stav domu/ů	Špatný Holobyty jsou hygienicky závadné, technický stav neodpovídá standardu. Stav ostatních bytů je o něco lepší.
Vybavenost domu/ů	Standardní výbava / Část standardní výbavy chybí. V některých domech není k dispozici topení, v některých chybí teplá voda. V případě neplacení poplatků dochází k odpojení elektřiny. V některých bytech chybí teplá voda.
Vlastník nemovitosti	Obec / Jiné soukromé osoby V obecních bytech představuje neplatičství velký problém. Bytový odbor shání neplatičům byty nižších kategorií na Žižkově. Ze 60 sociálních bytů je Romům ročně přiděleno cca 20 bytů. Z restituovaných domů Romové často odchází za odstupné na ubytovnu nebo mimo Prahu (často do měst v severních Čechách). Pokud obyvatelé neplatí, následuje soudní exekuce.
Vznik a vývoj lokality, mechanismy vstupu a výstupu	Dlouhodobě existující lokalita Většinou se jedná o „starousedlíky“, kteří sem přišli po válce.

Další migrační vlna ze Slovenska proběhla v 70. letech, jednalo se o migraci za pracovními příležitostmi (stavební práce). Po povodních v roce 2002 přišlo několik romských rodin z Karlína za příbuznými. Ojedinelé sem migrují Romové ze Slovenska. Nejedná se však o masový jev. Bylo zaznamenáno několik případů migrace do jiné sociálně vyloučené lokality v rámci ČR, především z důvodu nižších životních nákladů. Dochází k migraci do zahraničí, některé rodiny se vracejí zpět do Čech.

POČET OBYVATEL LOKALITY, VZDĚLANOSTNÍ A VĚKOVÁ STRUKTURA

Celkový počet obyvatel obce	70 646
Odhad počtu romských obyvatel lokality	2 001 – 2 500

Odhad vzdělanostní struktury:

Maximálně základní	94 %
Střední bez maturity	5 %
Střední s maturitou a vyšší	1 %

ZABEZPEČENÍ OBŽIVY

Celková míra nezaměstnanosti v obci	3,60 % Jedná se o celkovou míru nezaměstnanosti v Hlavním městě Praze.

Odhad míry nezaměstnanosti romských obyvatel lokality	85 %

Formy zabezpečení obživy	Většina obyvatel lokality je závislá na sociálních dávkách. Jedna úklidová firma přijímá velký počet Romů. Někteří jsou trvale či příležitostně zaměstnáni. Někteří trvale či příležitostně pracují „načerno“. Někteří si přivydělávají sběrem železného šrotu.

SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY

Formy a míra výskytu

Jsou zde významně zastoupeny krádeže, lichva, gamblerství, narkomanie a alkoholismus.
Ojedinele se zde vyskytuje prostituce.

ŠKOLSTVÍ – PŘEHLED ZÁKLADNÍCH ŠKOL A ABSORPČNÍ KAPACITA

Odhad míry zařazování romských dětí z lokality do škol se speciálním vzděláváním

0 %
Převážná většina dětí z lokality chodí na základní školu A, dále jsou v lokalitě další 3 školy, kam jednotlivě také chodí romští žáci. Vzhledem k nízkému počtu žáků však tyto školy dále neuvádíme.

Vybrané informace o škole

Vzdělávací program: základní škola
Celkový počet žáků: 276
Škola má speciální třídy.

Odhad podílu romských žáků na škole

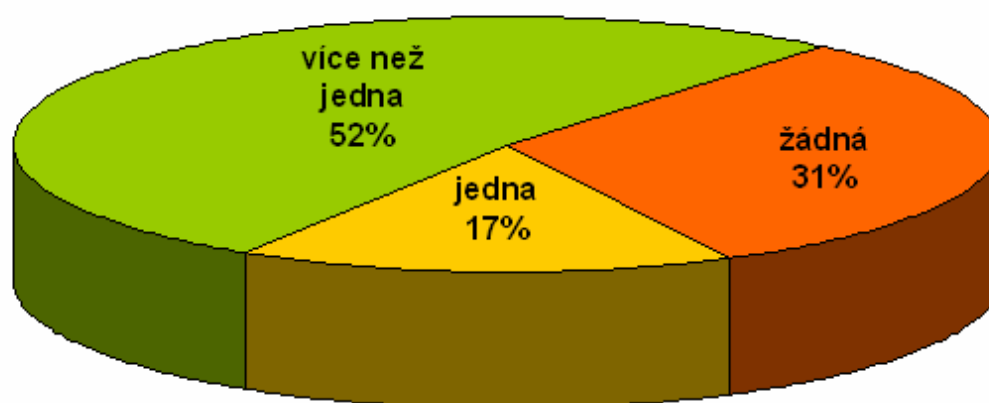
81 – 90 %
Převažují romští žáci, příp. děti cizinců.
Odliv žáků z většinové společnosti zaznamenán cca od roku 2000.

Existence přípravného ročníku

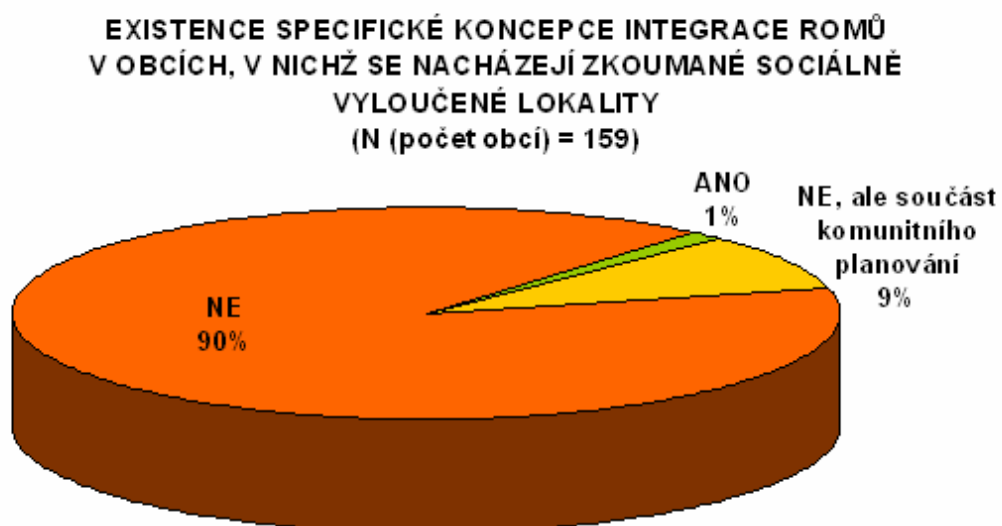
Ano

**EXISTENCE NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ V OBCÍCH, V NICHŽ SE
NACHÁZEJÍ ZKOUMANÉ SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ ROMSKÉ LOKALITY**

EXISTENCE RELEVANTNÍCH NNO V OBCÍCH, V NICHŽ SE
NACHÁZEJÍ ZKOUMANÉ SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ
ROMSKÉ LOKALITY
(N (počet obcí) = 163)

EXISTENCE SPECIFICKÉ KONCEPCE INTEGRACE ROMŮ V OBCÍCH, V NICHŽ SE NACHÁZEJÍ ZKOUMANÉ SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITY

Romský oděv

Nepořádek u paneláku obývaného Romy na sídlišti Chánov

Doučování matematiky a českého jazyka, vypracovávání domácích úkolů

Výuka hodin

Venkovní aktivity s klienty klubu Husita

Práce s klienty v terénu v rámci streetworku

Velké výtvarné dílo v klubu Husita

Výroba mini nábytku z dřevěných kolíčků

Závěr několikadenního výletu NPK Husita v roce 2006

Poslední fotografie z několikadenního výletu NPK Husita v roce 2007

Společný koncert klientů NPK Husita a Maria Bihariho

datum: (Níže uvedená data, klient může ale nemusí uvést. Všechny informace jsou pouze interní informací KoPra v případech práce s klientem.)			
(jméno nebo přezdívk)		(adresa)	
pohlaví	věk	třída	
národnost		škola	
Rodina/sourozenci		Jiné instituce, které klient pravidelně navštěvuje:	
Oblíbené aktivity	očekávání	Méně oblíbené aktivity	
Stanoveny IP ANO – NE			
jiné:	narozeniny	Svatek	
Poznámky:			
Klient byl seznámen se všemi podmínkami klubu, se svými právy a povinnostmi v klubu ANO – NE	(Podpis klienta pokud není v anonymitě)	(Podpis Kontaktního pracovníka)	

Prostory klubu Husita, hlavní místnost. NPK Husita navštívila hudební skupina.

Hlavní místnost NPK Husita, tentokrát při přednášce o nebezpečí drog.

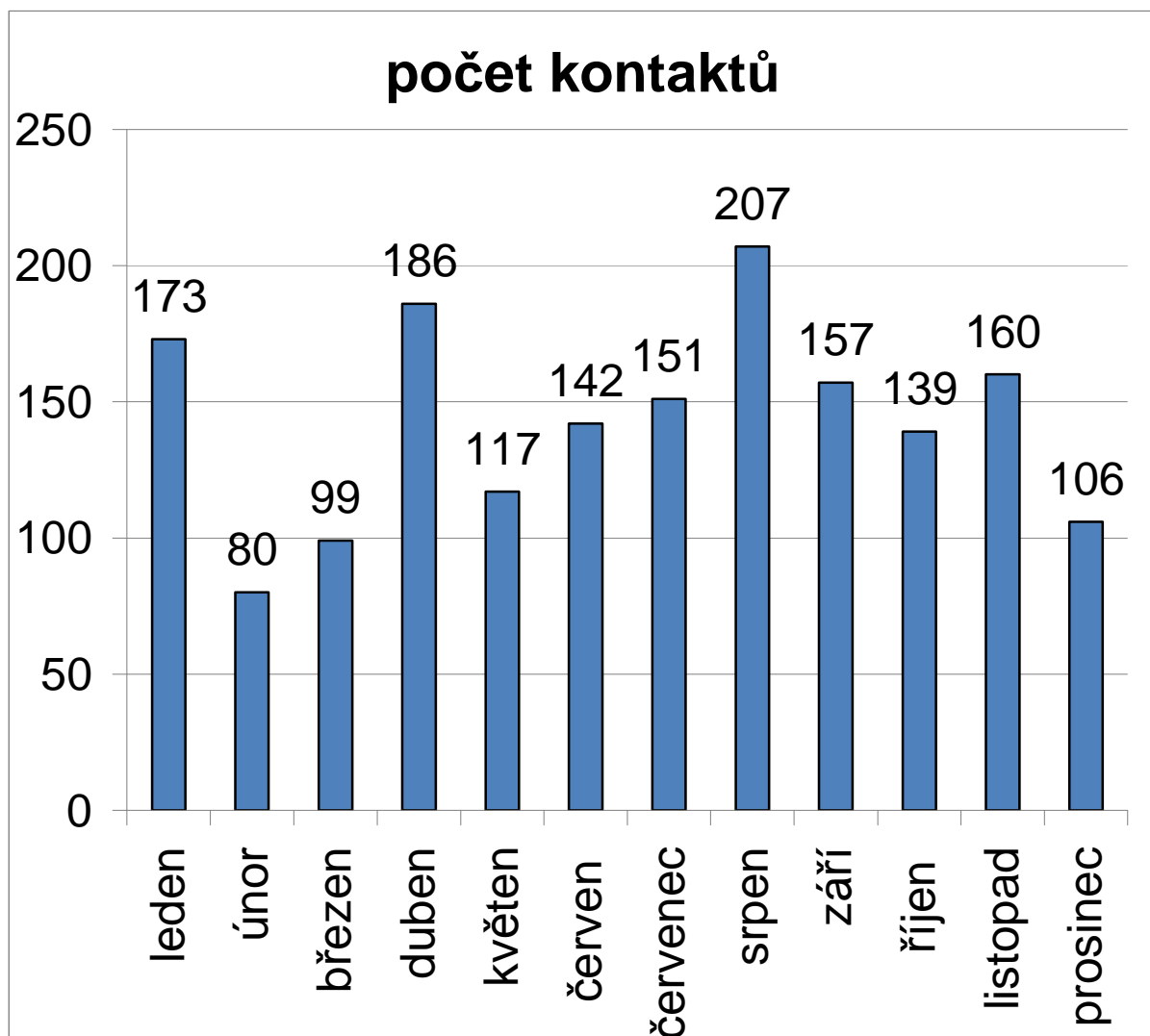
Počítačová místnost, v pozadí cedule s pravidly a právy klientů.

Počítače v NPK Husita slouží i rodičům klientů.

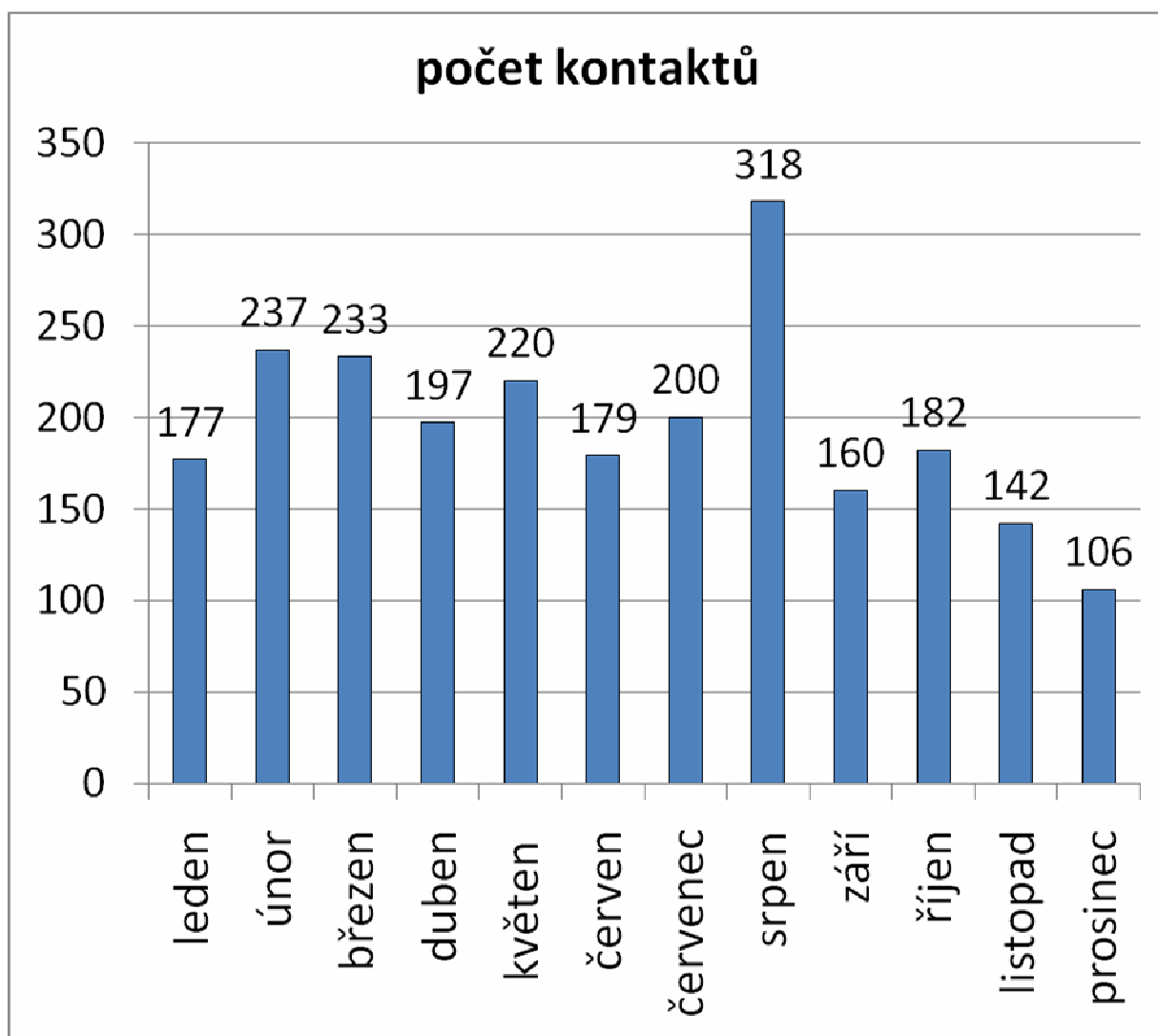
ROK 2005

Celkem kontaktů 1717

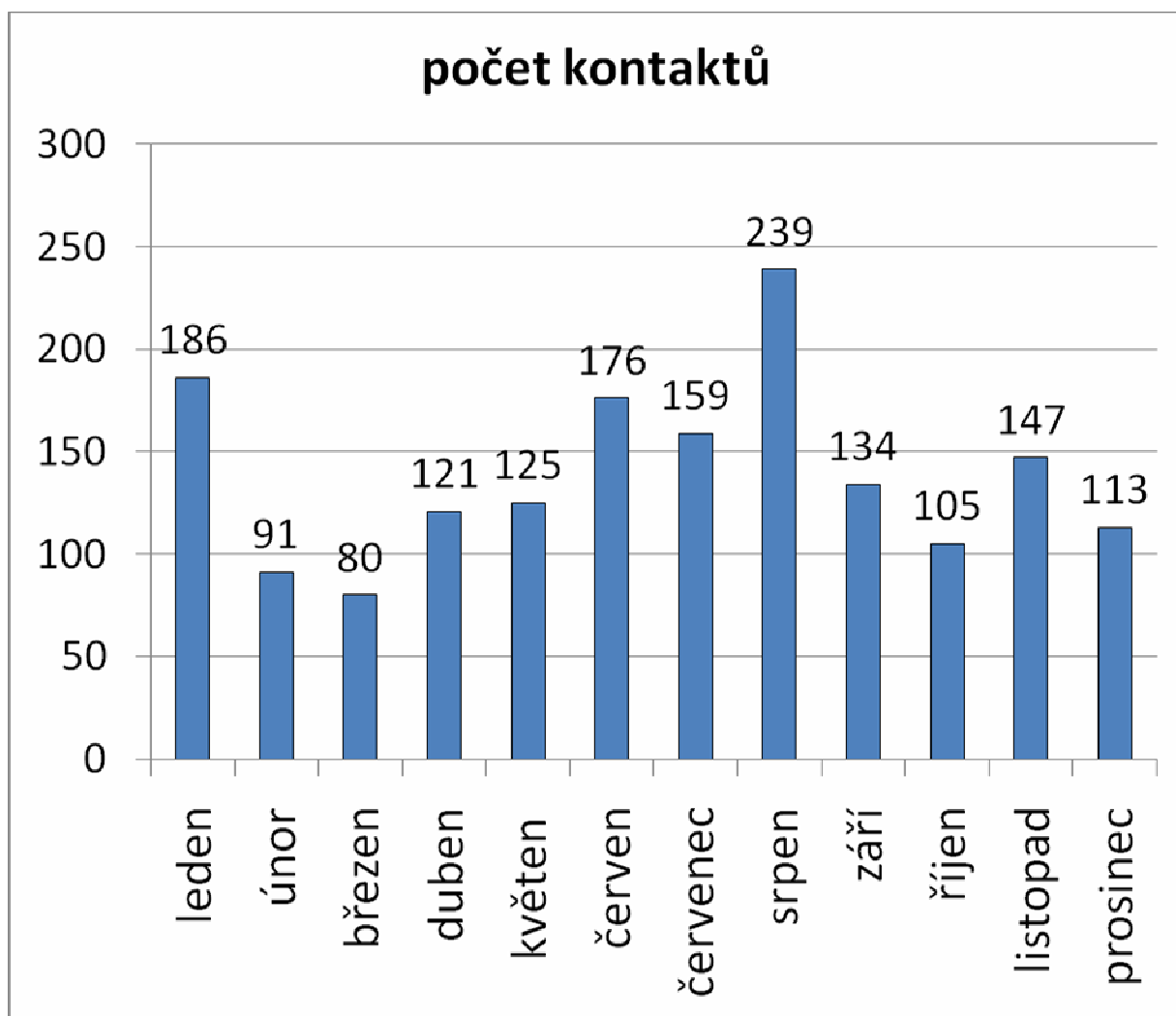
ROK 2006

Celkem kontaktů 2351

ROK 2007

Celkem kontaktů 1673

Dotazníkové šetření v NPK Husita

Tento dotazník je anonymní.

Odpovědi zakroužkuj.

1. Víš, že klub Husita je nízkoprahový klub?

- a) Ano
- b) Ne

2. Víš, co znamená nízkoprahový klub?

- a) Ano
- b) Ne

3. Chodil bys do klubu, kdybys musel platit? (třeba za internet nebo za hudební kroužek)

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

Pokud jsi odpověděl Ne, řekni proč, bys nechodil do klubu.

.....
.....
.....

4. Víš co je to sociální vyloučení?

- a) Ano
- b) Ne

5. Víš, pro koho je klub určen? Pro jaké děti? (cílová skupina)

- a) ano
- b) ne

Následuje přečtení cílové skupiny a otázka:

6. Do jaké skupiny si myslíš, že spadáš? Zakroužkuj jednu odpověď.

- a) problémy ve škole
- b) problémy doma
- c) jsem na ulici
- d) nemám žádné zájmy
- e) nemám kamarády

7. Dojížděl bys do klubu Husita, i kdyby byl v okolí jiný klub?

a) ano

b) ne

8. Líbí se ti, jak je klub vybaven a uspořádán?

a) ano

b) ne

Pokud jsi odpověděl ne, napiš, co ti v klubu chybí nebo co se ti v klubu nelíbí.

.....
.....
.....

9. Chodil bys do klubu, kdybychom po tobě vyžadovali informace o tobě (jméno, adresa, datum narození a další)

a) ano

b) ne

Děkuji za vyplnění.